

Tourism and Recreation

<https://dergipark.org.tr/tourismandrecreation>

E-ISSN: 2687-1971

Ekorekreatif tutum ölçeği geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*

Ecorecreative attitude scale development: Validity and reliability study

Üzeyir Kement^{1**}, Suat Karaküçük², Sinan Çavuşoğlu³

¹Ordu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, uzeyirkement@odu.edu.tr, 0000-0002-3190-9079

²Gazi Üniversitesi, BESYO, Rekreasyon Bölümü, ksuat@gazi.edu.tr, 0000-0001-9144-7307

³Bingöl Üniversitesi, SBMYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, sinankys42@gmail.com, 0000-0001-9365-8677

MAKALE BİLGİSİ/ ARTICLE INFO

Araştırma / Research Article

Anahtar Kelimeler:

Ekorekreatif tutum, Ekorekreasyon, Ekolojik rekreasyon, Ekoloji, Ölçek geliştirme

Key Words:

Ecorecreative attitude, Eco-recreation, Ecological recreation, Ecology, scale development

Gönderme Tarihi/Received Date:
07.03.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date:
28.05.2021

Yayımlanma Tarihi/Published Online:
30.06.2021

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ekorekreasyon alanında bireylerin tutumlarını açıklamak üzere ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesidir. Ölçek geliştirme sürecinde delfi formu, odak grup görüşmeleri, madde sadeleştirme (test) ve madde doğrulama (tekrar test) aşamaları kullanılmıştır. Madde sadeleştirme sürecinde 391 katılımcıya anket formu uygulanmış ve elde edilen veriler yardımıyla SPSS istatistik programında yapı, uyum ve ayırım geçerliliği ile güvenilirlik testleri gerçekleştirilmiştir. Madde doğrulama sürecinde çevresel kaygı, çevresel bilgi, çevresel farkındalık ve çevresel inanç değişkenleri kullanılarak araştırma modeli geliştirilmiştir. Araştırma modeli Smart (PLS-SEM) istatistik programında analize tabi tutulmuştur. Ölçeklerin yapısı doğrulayıcı tetrad analizi ile reflektif olarak belirlenmiş ve bu bağlamda kovaryans bazlı (CB-SEM) analiz yöntemlerinden cPLS-SEM kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenler ölçüm modeli ve yapısal değerlendirmeye tabi tutulduktan sonra yapısal eşitlik modellemesi yardımıyla analiz edilmiştir. Ekorekreatif tutum ölçeği duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç alt faktöre ayrılmıştır. Duyuşsal tutum 5, bilişsel tutum 7 ve davranışsal tutum ise 10 ifadeden oluşmaktadır. Yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre; çevresel bilgi, çevresel farkındalık ve çevresel inancın duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutumu olumlu yönde etkilemektedir. Diğer yandan çevresel kaygı bilişsel ve davranışsal tutumu olumlu yönde etkilerken, duyuşsal tutumu olumlu yönde etkilememektedir.

ABSTRACT

The aim of this research is to develop an ecorecreative attitude scale to explain the attitudes of individuals in the field of eco-recreation. During the scale development process, the Delphi form, focus group interviews, item simplification (test) and item verification (re-test) stages were used. In the item simplification process, a questionnaire form was applied to 391 participants, and with the help of the data obtained, the structure, convergent, discrimination validity and reliability tests were performed in the SPSS statistics program. In the item verification process, a research model was developed by using the variables of environmental concern, environmental knowledge, environmental awareness and environmental belief. The research model was analyzed in the Smart (PLS-SEM) statistics program. The structure of the scales was determined reflectively by confirmatory tetrad analysis, and in this context, cPLS-SEM, one of the covariance-based (CB-SEM) analysis methods, was used. After the variables used in the study were subjected to measurement model and structural evaluation, they were analyzed with the help of structural equation modeling. The ecorecreative attitude scale is divided into three sub-factors: affective, cognitive and behavioral. Affective attitude consists of 5 items, cognitive attitude 7 and behavioral attitude consists of 10 items. When structural equation modeling examines the results; environmental knowledge, environmental awareness and environmental belief affect affective, cognitive and behavioral attitudes positively. On the other hand, it was concluded that while environmental concern positively affected cognitive and behavioral attitude, it did not have a significant positive effect on affective attitude.

1. Giriş

Rekreasyon ve boş zaman kavramlarına ilişkin literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Keskin & Bayram, 2018). Genel hatları ile boş zaman kavramına gönüllü katılım ve bireye faydalı olan aktivitelerin rekreatif aktiviteler olarak ifade edildiği

görülmektedir. Bu rekreatif aktiviteler ise “boş zamanlarda gönüllü katılım gösterilen aktiviteler” olarak genel geçer hatları ile çizilmiştir. Bunlardan Williams (2003) sorumluluk, temel görevler (yeme, içme ve uyuma gibi), kişisel bakım ve iş gibi zamanlar dışında kalan zaman dilimi olarak tanımlarken, Parr & Lashua (2004) zorunlu işler dışında kalan aktiviteleri kişinin

* Bu çalışma Doç. Dr. Üzeyir Kement'in yürütücülüğünde Bingöl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen “Çevre Dostu Ekorekreasyon Tutum ve Davranış Modellemesi” başlıklı bağımsız araştırma projesinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar /Corresponding author.

Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, uzeyirkement@odu.edu.tr, 0000-0002-3190-9079

gönüllü katılımı ile yaptığı süreçte geçirdiği zaman dilimi olarak özetlemiştir. Boş zamanı iş ve zorunluluk dışında kalan zaman diliminden ayıran bir diğer yaklaşımı ise Leitner & Leitner (2004)'in yaptıkları çalışmada ifade edilirken, Stebbins (2007) yine gönüllü katılım vurgusu yaparak boş zamanı; bireyin ticari faaliyetleri (iş hayatı vb.) dışında kalan zaman diliminde hoşuna giden uğraşları yapması olarak tanımlamıştır. Boş zaman yaklaşımı ile ilgili Torkildsen (1992) çalışmanın zıt anlamı olduğuna Page & Connell (2010) gönüllüğe ve seçme fırsatına vurgu yapmıştır. Bireyin yaşam kalitesini etkileyen ve olumlu faydaları olan bu boş zaman diliminde yapılan aktivitelere ise rekreatif veya rekreasyonel aktiviteler olarak ifade edilmektedir (Mobley, 2006; Keskin & Bayram, 2018).

Boş zamanda yapılan aktiviteler çeşitli sınıflamalara tabi tutulmaktadır. Bunlardan Keskin & Bayram (2019) bireye nispeten faydalı aktiviteleri rekreasyonel aktivite, fayda oranı daha az olan aktiviteleri ise aylak boş zaman aktivitesi olarak sınıflamışlardır. Sınıflamada aylaklık boyutunun elektronik çerçevesi de çizilmiş ve literatüre “elektronik-sanal aylaklık” kavramını kazandırmışlardır. Elektronik-sanal boş zamanını, facebook, instagram vb. sanal ortamlarda ve Pubg gibi sanal oyunlarda fayda sağlamadan uzun zamanlar geçiren bireyler için çizilmiş çerçeve olarak tanımlamışlardır. Doğada vakit geçiren bir ekorekreatyonist olmak yerine sanal mecrada boş zamanını geçiren bireyler veya tüketim toplumu olmaları nedeniyle çevreye verdikleri fayda veya zararlar ekorekreatyonist bir bakış açısı ile irdelenebilir. Mull vd. (2005), boş zaman katılımını aktif ve pasif katılım olarak gruplandırmıştır. Bunu örnekle irdelenmek gerekirse boş zaman aktivitesi olarak katılım gösterilen bir halı saha müsabakası bireyin aktif katılım gösterdiği, benzer organizasyonlara sadece seyirci olarak katılım gösterenlerin ise pasif katılım gösteren boş zaman katılımcıları olduğu vurgulanmaktadır. Bir ekorekreatyonist aktif veya pasif katılım ile doğayı ve yaşadığı çevreyi koruyabilir veya çevre konusunda destek veren aktivitelere katılım sağlayabilir. Pasif katılımcı bir uçurtma festivali izleyeni çevreyi kirlilemeden boş zaman aktivite katılımını sağlayabileceği gibi aktif şekilde festivalde yarışmalara katılıp çevreyi koruma bilincini yüksek tutabilir.

Bireyin boş zaman dilimi içerisinde gerçekleştirdiği ve çevreci bilinçle hareket ettiği rekreatif faaliyetler ekorekreatyon faaliyetleridir. Bu faaliyetleri Karaküçük & Akgül (2016), dağcılık, rafting, kayak, mağaracılık ve trekking gibi birçok aktivite ile örneklendirilmiştir. Kement (2019) ekorekreatyon kavramını doğaya yönelik rekreasyon faaliyetleri ile ilişkilendirmiştir. Dolayısıyla doğa temelli bir aktivite çeşidi olması nedeni ile ekorekreatyonun açık alan rekreasyon faaliyetleri ile sınırlı olmayacağı kanısı ön plana çıkmaktadır. Kapalı bir alanda verilen çevreci eğitimler de bir boş zaman aktivitesi olarak ekorekreatyon kavramı çatısı altında irdelenebilir. Buna örnek olarak Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin “Atık Yönetimi ve Çevre Eğitimi” veya Kelkit Belediyesinin “Katı Atık Yönetimi ve Çöp Ayırıştırma Eğitimi” örnek olarak verilebilir.

Torkildsen (2005: 52) rekreasyon kelimesinin Latince sağlığı iyileştirme anlamı taşıyan *recreatio* kelimesinden, Karaküçük (1999: 56) ise rekreasyonun yenilenme, yeniden yaratılma anlamı taşıyan “*recreatio*” kelimesinden geldiğini belirtmiştir. Rekreasyon kavramı ile ilgili literatürde birçok

tanım bulunmaktadır (Çetinkaya, 2011). *Recreatio* kelimesinden türeyen rekreasyon ve boş zaman bütün insanların hayatına bir şekilde dokunur ve bu dokunuş bireyin yararlı ve gönüllü aktivitelere katılımını içerir (Dieser vd., 2006: 56). Bireyin boş zamanında ruhsal ve fiziksel açıdan doyuma ulaşabilmek için kendi arzusu ve isteği ile katıldığı aktiviteler rekreatif aktivitelerdir (Tez vd., 2014). Bir tiyatro oyunu izlerken, gezerken, müze ziyaretlerinde ya da en rahat ulaşılabilir hali ile yerel bir parkta vakit geçirirken birey bir şekilde rekreatif bir aktivitenin içerisinde yer almış olmaktadır (McClean vd., 2005). Söz konusu rekreasyonel aktivitelerin bireyin sosyalleşmesine katkı sunduğu söylenebilir. Kaliteli bir sosyalleşme imkanı (Dieser vd., 2006: 56) sunmasının ötesinde rekreasyonun katılımcılara fiziksel, duygusal, felsefi ve sağlıkla ilgili diğer ihtiyaçlarını karşılama noktasında da önemli faydalar sağlamaktadır (Campbell vd., 2016). Kadınlarda meme kanseri riski üzerine yapılan bir çalışmada rekreasyonel fiziksel aktivitenin meme kanseri riskini azalttığı bulgusuna rastlanılmıştır (Verloop vd., 2000). Ayrıca Kruk (2007) yaşam boyu fiziksel aktivitenin önemine dikkat çekerek en faydalı dönemi 14-20 yaş arası dönem olarak işaret etmiştir. Literatürde benzer faydalara ulaşılabilir. Bu faydaların sunulacağı çalışma alanlarını McClean & Yoder (2005: 3) hastaneler, parklar, müzeler, şirketler, devlet birimleri, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve daha birçok alan ile ilişkilendirmiş ve düzenli boş zaman hizmetlerinin hızlı bir şekilde büyümesinin çalışılacak yeni rekreasyonel alanları oluşturduğunu belirtmiştir. Bayram (2017) ise yerel yönetimlerin sosyal belediyeçilik temelli birçok aktivitesinin rekreasyon çatısı altında olduğunu ifade etmiştir. Rekreasyonun çalışma alanları dikkate alındığında; rekreasyonun pek çok alanı kapsayan multidisipliner bir nitelik taşıdığı (Argan, 2016: 205) ifadesi desteklenebilir. Neredeyse bütün aktivitelerde rekreasyonun faydası topluma yansır fakat bu faydalar ekonomik beklentilerin artması ile daha sık araştırma konusu haline gelmiştir (Brown, 2016). Ekonomik anlamda da değer vaat eden rekreasyonel etkinlikler; çalışma alanları içerisinde yapılabilecek müzikal uğraşlar, sportif etkinlikler, oyunlar, sanatsal etkinlikler, kişisel gelişimi destekleyen etkinlikler, hüner gerektiren etkinlikler, doğa etkinlikleri, sosyal ve kültürel etkinlikler gibi genel başlıklar altında ele alınabilir (Orel & Yavuz, 2003). Bu rekreasyonel aktiviteler, olumsuz çevre şartlarının kişide neden olacağı stresi azaltabilmektedir. Bunun yanı sıra bireyin ruhsal ve bedensel sağlığına ve sosyal hayatının gelişimine olumlu katkılar sunmaktadır (Özer & Çavuşoğlu, 2014).

Ekoloji kavramı “*insan ve diğer canlılar ile bunların canlı ve cansız çevrelerindeki ilişki ve etkileşimleri ile yaşamın devamını sağlayan madde ve enerji döngülerini inceleyen bilim dalı*” (Karaküçük & Akgül, 2016: 240) olarak tanımlanmaktadır. Ekoloji kavramının insan kaynaklı doğada artan sorunlarla ilgili çalışmalarda da kullanıldığı görülmektedir (Karaman, 1996; Kaypak, 2010; Nikolaeva vd., 2015). Ancak her ne kadar kullanılsa da doğadaki insan kaynaklı sorunlar daha yoğun olarak “çevre bilimi” tarafından ele alınmaktadır. Ekorekreatyon kelime kökeni olarak ekoloji temelli bakış açısını taşıırken; çevre bilimi insan kaynaklı doğa sorunlarını incelemektedir. Ayrıca çevre bilimi doğal kaynak merkezli faaliyetlerin bilinçli kullanımı için farkındalık oluşturma felsefesini içinde barındırmaktadır. Karaküçük & Akgül (2016: 103)’e göre ekorekreatyon

temelinde; boş zamanın rekreasyon olarak isimlendirilen bütün etkinlikleri ile politikaları ve uygulamalarının “çevre koruma” ve “sürdürülebilirlik” hassasiyetiyle yaşama geçirilmesini amaçlamaktadır. Diğer yandan Kement (2019) ekorekreyon ile çevre bilincinin artacağını ileri sürmektedir. Bu bağlamda ekorekreyon “boş zaman dilimlerinde insanların fiziksel, bilişsel ve duygusal açıdan kendilerini yenilemelerine olanak tanıyan, hür iradelerini kullanarak doğal alanlarda çevreye duyarlı, kullanılan doğal alanın sürdürülebilirliğine imkân tanıyarak, eğlenme, dinlenme gibi amaçlar altında yapılan ve ticari bir kaygı taşımayan etkinliklerdir” şeklinde tanımlanabilir. Buradan hareketle, ekorekreyon faaliyetleri şu şekilde sıralanabilir (Kement, 2019): kuş gözlemciliği, kamping, karavan, havada yapılan rekreatif ve sportif faaliyetler (yelken kanat sporu, balon, planörçülük, paraşüt, yamaç paraşütü), suda yapılan rekreatif ve sportif faaliyetler (yüzme, su altı rafting, tüplü- tüpsüz dalış, jet ski, jet botu, deniz paraşütü, rafting, nehir ve deniz kayağı, kano, nehir sörfü- nehir kızıağı, su kayağı, rüzgar sörfü), karada yapılan sporlar (kros kayağı, yamaç kayağı, helikopterli kayak, kayaklı yürüyüş, trekking, bisikletli yürüyüş, buzul yürüyüşü, ata binme, avcılık, dağcılık, oryantiring, ipli iniş, kaya tırmanışı, dağ bisikleti), bungee jumping (halatla atlama), helikopterli bungee jumping, gezinti turları (küçük uçak, helikopter), gemiyle seyahat, balıkçılık, araç safaris, milli parklar, tabiat koruma alanları vb. tarihi destinasyonları gezme, yaylacılık, fidan dikme, bahçecilik (hobi bahçeciliği), kırsal alanlara spor, tatil, eğlenme vb. amaçlarla kısa veya uzun süreli gitme, orman, ırmak, vadi vb. alanlarda yapılan etkinlikler şeklinde sınıflandırılabilir.

Çevre dostu tutumu açıklamakta olan daha önceki ölçekler dikkate alındığında genel olarak çevreci tutumların bütün ekorekreatif faaliyetler için kısmen de olsa kabul edilmesi mümkün olabilir. Ancak ekorekreatif etkinliklerin özelde de her bir etkinliğe has çevreci tutumları gerektirebileceği (örneğin, suda yapılanlara yönelik su kirliliği göz önüne alınabilirken, karada yapılanlarda toprak kirliliği vb. hususlar öne çıkabilir) göz önünde bulundurularak her bir etkinliğe göre çevre dostu tutumların neler olabileceği incelenmiştir. Zira yine iki aynı etkinlik göz önüne alındığında, yamaç paraşütü ile rafting gibi iki farklı ekorekreatif faaliyetin özelde farklı çevreci tutuma konu olması muhtemeldir. Örneğin rafting yapan katılımcıların çevreci davranışlarında suyun kirlenmemesi, rafting yapılan nehir boyu atıkların olmamasına özen göstermesi gibi çevreci tutumlarından bahsedebilirken, yamaç paraşütü yapan katılımcıların ise hava kirliliğini önleyici çevreci tutumları olabilmektedir. Ayrıca etkinliklerin bizatihi yapıldığı yerde odak grup görüşmelerinin yapılmasının temel nedeni ise katılımcıların çevreci tutumlarını etkinlik alanında daha açıklayıcı bir şekilde dile getirebilmeleridir. Daha sağlıklı ve kullanılabilir bir ölçeğin geliştirilmesi amacıyla hem görüşmeler etkinlik sahasında yapılmıştır hem de her bir etkinliğin farklı çevreci tutumlar gerektirdiği varsayılarak ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Zira bu konuda yapılmış olan geçmiş çalışmalar da (Örn. Lewin’in Alan Kuramı) incelendiğinde insanların davranışlarının anlaşılmasında ve açıklanmasında buldukları mekânın göz ardı edilmemesinin gerektiği görülmüştür (Lewin, 1939). Buradan hareketle bu çalışmada ekorekreatif tutumlarının açıklanması için katılımcı gruplarının etkinlikleri yapmış oldukları alanlarda odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Rekreasyon ve Ekoloji Alanlarında Tutum Ölçekleri

Çevre psikolojisinde önemli bir yapı olan çevresel tutumların, farklı kavramsal ve teorik çerçevelere dayanan yüzlerce ölçüsü bulunmaktadır. Çoğu araştırmacı hâlihazırda mevcut olanları düzenlemek yerine yeni ölçütler oluşturmayı tercih etmektedir. Çevreye yönelik tutumun belirlenmesi için literatürde farklı ölçekler kullanılmıştır. Bu konuda en bilinen ölçek modeli, Dunlap & Van Liere (1978) tarafından geliştirilen “Yeni Çevresel Paradigma” (New Environmental Paradigm-NEP) ölçeğidir. Aynı ölçek sonraki yıllarda Dunlap vd. (2000) tarafından tekrar revize edilmiştir. Başlangıçta 12 ifadeden oluşan NEP ölçeği, Dunlap vd. tarafından geliştirilerek 15 ifade şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Çevresel tutumları, inançları, değerleri ve dünya görüşlerini ölçmek gibi durumları ölçümlendiren NEP, son yıllarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ölçek özellikle turizm alanında çokça kullanılmakta ve geçerlik/güvenilirlik analizleri yapılmaktadır (Schultz & Oskamp, 1996; Blake vd., 1997; Roberts & Bacon, 1997; Schultz & Zelezny, 1998; Ebreo vd., 1999; O’Connor vd., 1999).

Tutum ölçekleri boş zaman aktiviteleri için alanyazında birçok yazar tarafından oluşturulmuştur. Burdge (1961) 11 ifadeden oluşan bir boş zaman tutumu ölçeği geliştirmiştir. Yaygın olarak kullanılan bu ölçek, araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde uyarlanmıştır. Neulinger & Breit (1969) 150 ifadeden oluşan bir boş zaman tutumu ölçeği oluşturmuşlardır. Faktör analizi kullanılarak 65 ifade ve 7 ana faktör (istenilen iş veya tatil miktarı, boş zaman planlamasında toplumun rolü, iş veya eğlence yoluyla kendini tanımlama, algılanan boş zaman miktarı, otonom ve pasif eğlence arayışları, boş zamana yakınlık, kamu onayının önemi) belirlenmiştir. Benzer şekilde Crandall & Slivken (1980) boş zaman tutum ölçeğini geliştirmişlerdir. Boş zaman tutum ölçeği başlangıçta 20 ifadeye sahipti, ancak 76 alfa güvenilirlik katsayısı ile ölçek 10 maddeye düşürülmüştür. Alanyazında boş zaman tutum ölçeğini en kapsamlı oluşturan Ragheb & Beard (1982) olmuştur. Yazarlar, üç bileşenin kavramsallaştırılmasına dayalı olarak boş zaman tutum ölçeğini geliştirmişlerdir. Boş zaman tutum ölçeği (a) bilişsel (12 madde) (b) duyuşsal (12 madde) (c) davranışsal (12 madde) olmak üzere 3 alt boyuttan ve toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Boş Zaman Tutum Ölçeği, önceki araştırma ve ölçümlere dayanan 100 gösterge kullanılarak geliştirilmiştir (Burdge, 1961; Neulinger & Breit, 1969; Crandall & Slivken, 1980). Daha sonra ölçek, bir “eleştirel analiz süreci” ile 61 maddeye indirilmiştir (Ragheb & Beard, 1982). Bu 61 ifade, araştırma görevlileri ve boş zaman öğrencileri tarafından farklı kriterlerde değerlendirilerek 55 ifadeye indirilmiş ve yazarlar, lisansüstü (N=155) ve lisans (N=254) öğrenci örnekleriyle iki pilot çalışma daha gerçekleştirmiştir. Pilot çalışmalar ve ardından gelen faktör analizi ile ifadelerin, tutumların üç bileşenine (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal) eşit olarak dağıtıldığı 36 ifadenin geliştirilmesini sağlamıştır (Ragheb & Beard, 1982: 160). Lee vd. (2006) Koreli lisans öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada boş zaman tutum ölçeğini dört faktörlü bir yapı (bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve yönetsel) olarak geliştirmişlerdir. Benzer şekilde Walker vd. (2007) Kanada’daki yetişkinlerle gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarında boş zaman tutum ölçeğini dört faktör (bilişsel,

duygusal, davranışsal tercih ve davranışsal boş zaman eğitimi) olarak geliştirmişlerdir.

Choi & Sirakaya (2005), turizm planlaması ve yönetimi için sakinlere odaklanan, sürdürülebilir turizm ilkelerini uygulamaya yönelik yeni bir paradigma olan “sürdürülebilir turizm tutum ölçeği (SUS-TAS)” geliştirmiştir. SUS-TAS, yalnızca sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik topluluk tutumlarını ölçmek için potansiyel bir araç değil, aynı zamanda sosyal değişim teorisi de dahil olmak üzere mevcut teorilerle bağlantı kurmaktadır. SUS-TAS, sürdürülebilirlik, yeni çevresel paradigma (NEP), sosyal değişim teorisi (SET) entegre edilerek geliştirilmiştir. Choi & Sirakaya (2005) SUS-TAS’ı ölçmek için 44 ifade belirlemiş, bunlara (1) algılanan sosyal maliyetler; (2) çevresel sürdürülebilirlik; (3) uzun vadeli planlama; (4) algılanan ekonomik faydalar; (5) ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması; (6) topluluk merkezli bir ekonomi ve (7) topluluk katılımını en üst düzeye çıkarmak şeklinde 7 boyuta ayırmıştır. Daha sonraki araştırmacılar, verileri kullanarak geçerlilik doğrulaması ve ölçek sadeleştirme yapmışlardır (Yu vd., 2009; Sirakaya-Türk & Gürsoy, 2013; Zhang vd., 2014). SUS-TAS daha sonra doğrulanmış ve sonraki araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılmıştır (Prayag vd., 2010; Hung vd., 2011; Kvasova, 2011).

Milfont & Duckitt (2010) çevresel tutumun çok boyutlu yapısını dikkate alarak “çevresel tutum envanter” ölçeğini geliştirmişlerdir. Çevresel tutum envanteri, doğal çevreye ilişkin geniş değerlendirme algılarını veya inançları değerlendirmektedir. Çevresel tutumlar envanteri, ekoloji ölçeği (Maloney & Ward, 1973; Maloney vd., 1975), çevresel kaygı ölçeği (Weigel & Weigel, 1978) ve yeni çevresel paradigma (NEP) ölçeğinin (Dunlap & Van Liere, 1978; Dunlap vd., 2000) bulgularının geliştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Çevresel tutum envanteri, önceki araştırmalarla ölçülen ana yönleri yakalayan 12 özel ölçeğe (doğanın keyfi, müdahaleci koruma politikaları için destek, çevresel hareket aktivizmi, insan merkezli kaygıyla motive edilen koruma, bilim ve teknolojiye güven, çevresel tehdit, doğayı değiştirmek, kişisel koruma davranışı, doğa üzerinde insan hakimiyeti, doğanın insan kullanımı, ekosentrik endişe, nüfus artışı politikalarına destek) sahiptir. Her ölçek ise 10 ifade içermektedir. Çevresel tutum envanteri ölçeklerinin yüksek iç tutarlılığa, homojenliğe ve yüksek test-tekrar test güvenilirliğine sahip tek boyutlu ölçekler olduğu tespit edilmiştir.

Kellert (1984) hayvanlara ve doğal çevreye yönelik temel tutumların bir tipolojisini geliştirmiştir. Kellert, 3107 Amerikalı vatandaş üzerinden gerçekleştirmiş olduğu çalışmada hayvanlara ve doğaya yönelik 9 ifadeden oluşan tutum ölçeğini oluşturmuştur. Leiserowitz vd. (2011) ise Amerikalıların iklim değişikliğine ilişkin yorumları ve tepkilerine ilişkin kapsamlı bir çalışma gerçekleştirerek, kişilerin küresel ısınmaya karşı tutumlarını değerlendiren 9 maddelik bir ölçek geliştirmişlerdir.

2.2. Çevresel Kaygı ve Tutum İlişkisi

2000’li yıllardan itibaren insanların çevresel felaketlerden kaynaklanan hasarlar nedeniyle kaygıları artmış, bu sebeple insanlar giderek artan bir şekilde “çevre dostu faaliyetler” (ÇDF) tercih etmeye başlamıştır. Bu tür endişeler beraberinde tutum

ve davranışlarda farklılıklar yaşanmasını sağlamıştır (Kalafatis vd., 1999; Laroche vd., 2001; Manaktola & Jauhari, 2007). Kalafatis vd. (1999)’ne göre insanlar çevre dostu faaliyetlerin kişisel rahatsızlığını (örneğin, geri dönüşüm faaliyeti veya çevresel satın alma gibi) kabul ederken, ekolojik konularla ilgili olarak çevre dostu faaliyetlerin önemini algılayan bireyler bu tür davranışlarda aktif olarak yer almaktadırlar. Bu insanlar davranışlarını ekolojik olarak daha uygun bir şekilde değiştirmeye (örneğin, tek kullanımlık ürünlerden kaçınma) isteklidirler ve günlük yaşamlarında çevreci davranırlar (ör. Geri dönüşüm faaliyeti). Böylece kolaylıktan ödün verme, çevre dostu ürünlerde daha düşük performans seviyeleri ve hatta ürünler için ekstra ödeme yapılması gibi farklı davranış biçimlerini benimserler (Laroche vd., 2001; Manaktola & Jauhari, 2007). Çevre dostu faaliyetlere katılmayan bireyler çevre sorunlarını kendi kendilerine çözeceklerini hissetme eğilimine girerler. Çevreci bireyler ise sıklıkla ekolojik durumun ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğuna inanarak kaygılanmakta ve doğanın korunması için bir şeyler yapmaları gerektiğini kuvvetle düşünmektedir (Webster, 1975; Banerjee & McKeage, 1994). Çevre sorunlarına ilişkin kaygılar göz önüne alındığında, bu tür bireylerin ekorekreatif tutum ve davranışlar sergilemesi muhtemeldir (Webster, 1975; Laroche vd., 2001).

Chan (1999) çalışmasında demografik özelliklere göre, yeşil ürünlerin satın alınmasına yönelik davranış ve tutumları açısından nasıl farklılaştığını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre yeşil hizmetlerden yüksek oranda yararlanma gösteren bireylerin, diğer insanların, hükümetin ve çevreci grupların fikirlerinden daha fazla etkilendiği, güçlü bir kimlik duygusuna sahip olduğu ve çevre konusunda kaygılandıkları tespit edilmiştir. Buna karşılık, çok daha az tüketen bireylerin ekolojik ürünleri bulmanın daha zor olduğunu düşünerek düşük bir kullanım oranı sergiledikleri belirlenmiştir. Kinnear vd. (1974) yeşil tüketicilerin tutumlarını, çevresel kaygı şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırmalar, çevresel kaygının tüketici davranışıyla doğrudan ilişkili olduğunu doğrulamaktadır (Cornwell & Schwepker, 1995; Kalafatis vd., 1999; Laroche vd., 2001; Manaktola & Jauhari, 2007). Alwitt & Pitts (1996), çevresel tutum ve davranışlar arasında bir boşluk olduğunu, bu nedenle kaygı ve davranış arasındaki ilişkinin daha kapsamlı bir şekilde araştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Balderjahn (1988), çevre sorunlarına karşı kaygı taşıyan bireylerin yeşil ürünlerin alım ve tüketimine daha fazla katıldığı sonucuna ulaşmıştır. Tüketiciler satın alma kararlarını her zaman çevreye karşı tutumlarına dayandırmazlar, ancak bu tutumlar satın alımları üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahip olabilmektedir (Vlosky vd., 1999). Bu bakımdan, bireyler çevreyle ne kadar yakından ilgilenir ve çevre için kaygı duyarlarsa ekorekreatif tutum ve davranışlar sergilemesi de o kadar artmaktadır (Schuhwerk & Lefkock-Hagius, 1995). Tüm bu bilgiler doğrultusunda şu hipotezler geliştirilmiştir;

H_{1a} : Çevresel kaygı ekorekreatif duyuşsal tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{1b} : Çevresel kaygı ekorekreatif bilişsel tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{1c} : Çevresel kaygı ekorekreatif davranışsal tutumu olumlu yönde etkiler.

1.1. Çevresel Bilgi ve Tutum İlişkisi

Kollmuss & Agyeman (2002) çevre yanlısı davranışın en eski ve en basit modellerinin, çevre bilincine ve çevresel kaygılara yol açan çevresel bilgiye dayandığını belirtmişlerdir. Yazarlar bu durumun çevresel davranışlara yol açtığını düşünerek çevre yanlısı modeli oluşturmuşlardır. Modele göre çevresel bilgi çevresel tutumu etkilerken; çevresel tutum da çevre yanlısı davranışa etki etmektedir. İlerleyen süreçte çevre dostu davranışı açıklamakta bu model yetersiz kalmış ve Fietkau & Kessel (1981) yapmış oldukları çalışmada çevre yanlısı davranış veya bir diğer adıyla ekolojik davranış modelini oluşturmuşlardır. Modellerinde çevre yanlısı davranış doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen beş değişken yer almaktadır. Çevre yanlısı davranış modeli incelendiğinde, davranışın algılanan sonuçları, çevre yanlısı davranış teşvikleri, çevre yanlısı davranış gerçekleştirme olanakları, çevresel tutum ve değer değişkenleri çevre yanlısı davranış doğrudan etkilediği ifade edilirken, çevresel bilginin de dolaylı etkisi olduğu anlatılmaktadır. Hines vd. (1986) ve Fishbein & Ajzen (1975)'in geliştirmiş olduğu Düşünülmiş Eylem Teorisi (DET) modelini temel alarak çevreye sorumlu davranış modelini literatüre kazandırmışlardır. Oluşturulan çevreye sorumlu davranış modelinde, çevre yanlısı davranışın doğrudan niyet ve durumsal faktörlerden etkilendiği belirlenmiştir. Ayrıca tutum, kontrol odağı ve kişisel sorumluluklar kişisel faktörleri oluşturmuştur. Kişisel faktörlerin ise konuya yönelik bilgi, stratejilere yönelik bilgi ve davranış becerileri ile niyeti etkilediği belirlenmiştir (Kement, 2015: 50). Kaiser & Fuhrer (2003) yapmış oldukları çalışmada bilginin ekolojik davranış ile arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ve bilginin ekolojik davranış etkilediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca bilginin niyeti etkilediği ve niyetin de ekolojik davranış üzerinde etkisi olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Latif vd. (2013)'nin Malezya'da gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarında ekolojik bilgilerin ekolojik değerleri etkilediği ve ekolojik değerlerin de çevre yanlısı davranışları etkilediği tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında şu hipotezlere yer verilmiştir;

H_{2a}: Çevresel bilgi ekorekreatif duyuşsal tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{2b}: Çevresel bilgi ekorekreatif bilişsel tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{2c}: Çevresel bilgi ekorekreatif davranışsal tutumu olumlu yönde etkiler.

2.3. Çevresel Farkındalık ve Tutum İlişkisi

Çevresel farkındalık, bireylerin çevre sorunlarının farklı yönleri ve ciddiyetleri hakkındaki endişesi/kaygısı olarak açıklanmaktadır (Paco & Raposo, 2009; Kim & Han, 2010). Çevre sorunlarının ciddiyetinin büyük ölçüde farkında olan veya bu konuda endişe duyan bireylerin sayısı hızla artmaktadır (Chen & Tung, 2014). Paco & Raposo (2009)'ya göre temeli kişisel deneyimler, başkalarının deneyimleri ve medyadan gelen bilgilerden kaynaklanabilecek bu tür bir farkındalığın, günlük yaşamlarında çevreye duyarlı davranışlara ve yeşil faaliyetlere/ tüketime yol açma olasılığı yüksektir. Berns & Simpson (2009) gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarında, rekreatif faaliyetlere katılan birçok bireyin yaşadıkları deneyimler

sayesinde çevresel farkındalıklarının arttığını belirterek, rekreatif etkinliklerin ekolojik davranışın belirlenmesinde önemli bir değişken olduğunu ileri sürmüşlerdir. Han & Yoon (2015) çevresel farkındalık ve algılanan etkinliğin, bireylerin günlük yaşamlarında çevre dostu davranışa neden olmakla kalmayacağını, aynı zamanda davranışa yönelik tutumları da önemli ölçüde etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Bu bilgiler ışığında şu hipotezlere yer verilmiştir;

H_{3a}: Çevresel farkındalık ekorekreatif duyuşsal tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{3b}: Çevresel farkındalık ekorekreatif bilişsel tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{3c}: Çevresel farkındalık ekorekreatif davranışsal tutumu olumlu yönde etkiler.

2.4. Çevresel İnanç ve Tutum İlişkisi

Çevreye duyarlı bireyler, çevre sorunlarının farkındadır, yeşil davranışların etkililiğine inanır, günlük yaşamda çevre dostu faaliyetlerde bulunur ve ekolojik ve sosyal açıdan sorumlu işletmeler tarafından sunulan hizmetleri aktif olarak aramaktadırlar (Chiu vd., 2014). Çevre dostu bireyler sıklıkla çevrenin ciddi ekolojik sorunlarla karşı karşıya olduğuna inanmakta ve çevrenin korunması için bir şeyler yapılması gerektiğini kuvvetle düşünmektedirler (Han & Yoon, 2015).

Stern vd. (1995) çevresel inançların değerlerin ardından geldiği Değer-İnanç-Norm (DİN) teorisini önermişlerdir. Teoriye göre çevresel inanç, insan-çevre ilişkisi ile ilgilidir ve çevre konusunda halk arasındaki inanışlara atıfta bulunmaktadır (Stern, 2000). Çoğu araştırma, genel inançları ölçmek için Dunlap & Van Liere (1978)'nin NEP'i kullanmaktadır. Kilbourne & Pickett (2008)'e göre spesifik çevresel inançlar, su kıtlığı, ozon tabakasının incilmesi ve küresel ısınma gibi çevresel sorunların varlığına dair inançlardır. Kilbourne ve Pickett, çevre sorunlarının, çevresel inançlardan önce gelmedikçe endişenin ortaya çıkmayacağını belirtmişlerdir. Bununla birlikte Kilbourne ve Pickett'e göre bir birey, halk arasındaki ekolojik inanışlarla karakterize edilen bir insan-çevre ilişkisine, sorunların gerçekten var olduğuna dair hiçbir endişe duymadan inanabilmektedir. Stern vd. (1995) ve Dietz vd. (1998) belirli inanç ve tutumların, niyet ve davranışlardan önce geldiğini ifade etmişlerdir. Stern (2000) ayrıca, değer ve çevre arasındaki bağlantıya çevresel inancın aracılık ettiğini ifade etmektedir.

Ajzen & Fishbein (1980) tutumun, bireylerin inançları doğrultusunda geliştiğini ifade etmişlerdir. Ajzen (1991) bireylerin negatif veya pozitif bir tutuma sahip olmasının davranışsal inançlar ve sübjektif değerlendirmelerin birleşmesiyle oluştuğunu belirtmiştir. Diğer bir ifade ile bireyin davranışı gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğine yönelik sahip olduğu inancı, tutumun oluşmasına etki etmektedir. Benzer şekilde Montano & Kasprzyk (2015) tutumun, bireylerin, davranış ve inanç yapıları ile belirlendiğini ifade etmişlerdir. Bu nedenle, olumlu inançlara sahip bireyler, davranış gerçekleştirmekten kaynaklanacak durumlara karşı olumlu bir tutum sergileyecektir. Ajzen (1985) tarafından geliştirilen Planlanmış Davranış Teorisi'ne (PDT) göre, tutum, sübjektif

norm ve algılanan davranışsal kontrol değişkenleri, inançlarla (davranışsal inanç, normatif inanç, kontrol inançları) açıklanmaktadır. İnançlar bu bakımdan PDT’de niyetin ve davranışın önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Han vd. (2010) PDT teorisini kullanarak yeşil otelleri ziyaret eden bireyler üzerinden gerçekleştirdiği çalışmalarında inançların; tutum, sübjektif norm ve algılanan davranışsal kontrolü olumlu etkilediğini bu durumun ise ziyaretçilerde tekrar ziyaret etme niyetini oluşturduğunu belirlemiştir. Kilbourne & Pickett (2008) ABD’de 337 kişiyle gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarında, ekolojik inanç boyutunun çevreye karşı sorumlu davranışa olumlu yönde etki ettiğini tespit etmişlerdir. Bu bilgiler ışığında şu hipotezlere yer verilmiştir;

H_{4a} : Çevresel inanç ekorekreatif duyuşsal tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{4b} : Çevresel inanç ekorekreatif bilişsel tutumu olumlu yönde etkiler.

H_{4c} : Çevresel inanç ekorekreatif davranışsal tutumu olumlu yönde etkiler.

3. Yöntem

3.1. Ölçek Geliştirme Süreci ve Araştırma Modeli

Ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesi için keşifsel ve tanımlayıcı araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Keşifsel araştırma yaklaşımı, İslamoğlu & Alnıaçık (2016: 219)’a göre, “gelecekteki araştırmalar için ölçek ve teknikler geliştirmek” için kullanılmaktadır. Ayrıca, keşifsel araştırmalar, araştırmacının elinde araştırma konusu ile ilgili genel olarak bilginin olmadığı ya da çok az bilginin olduğu araştırmalar olarak ifade edilebilir. Keşifsel araştırmalarda araştırma yöntemi olarak nitel yöntemin kullanılması daha uygun görülmektedir (Kurtuluş, 2010). Tanımlayıcı araştırma yaklaşımında amaç, inceleme konusu olan olayın değişkenlerini ve bu değişkenler arasındaki ilişkileri tanımlamak ve bu tanımlamalara dayanarak ileriye dönük tahminler yapabilmektir (Kurtuluş, 2010). Tanımlayıcı araştırmaların amacı, nedensel bir ilişki

kurarak genellemelere varmak, sistemleştirip sınıflandırmak, tahminlerde bulunmak, kuramlara varmaktır (İslamoğlu, 2011). Bu araştırma, ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesini içerdiği için tanımlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla keşifsel ve tanımlayıcı araştırma yaklaşımları doğrultusunda araştırma verilerinin toplanması ve değerlendirilmesi sürecinde nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi, çevre dostu ekorekreatif davranış ve tutum ölçeklerinin geliştirilmesi sürecinde yapılacak olan delfi tekniği, odak grup görüşmesi ve uzman görüşlerinin alınması süreçlerinde kullanılırken; nicel araştırma yöntemi ölçek geliştirme test aşaması ve (Churchill, 1979; Anderson & Gerbing, 1988; Hair vd., 1998) ve tekrar test (geçerlik) (MacCallum vd., 1992; Chin & Todd, 1995) aşamasında kullanılmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde kullanılan araştırma desenleri, yöntemleri ve bu yöntemlerin uygulanma sürecinde izlenen yol aşama aşama olarak detaylı bir şekilde Tablo 1’de gösterilmektedir.

Literatürde ekorekreatif tutum ölçeğini etkilediği varsayılan (öncülü olduğu düşünülen) değişkenler aracılığı ile oluşturulan araştırma model önerisi Şekil 1’de gösterilmektedir. Araştırma model önerisinde ekorekreatif tutum ölçeği bağımlı değişken olarak kullanılırken; çevresel bilgi, çevresel kaygı, çevresel inanç ve çevresel farkındalık bağımsız değişken olarak kullanılmaktadır.

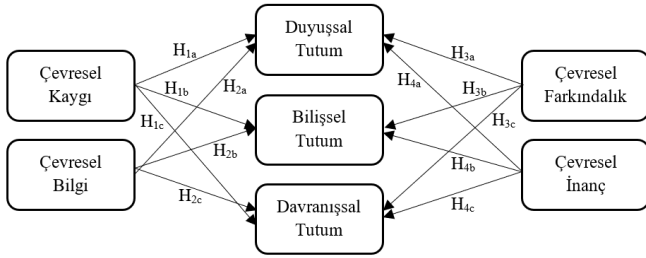
3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada kullanılan delfi tekniğinin evrenini; Türkiye’de yaşayan ve bu coğrafyanın kültürünü bilen turizm, rekreasyon ve sosyal psikoloji alanında çalışan alan uzmanı akademisyenler oluşturmaktadır. Bu kapsamda kolayda örneklem yöntemiyle turizm, rekreasyon ve sosyal psikoloji alanında çalışan 7 alan uzmanına ulaşılmıştır.

Odak grup görüşmelerinde fikirlerinden yararlanan ekorekreatifistlerin sayısına yönelik herhangi bir veriye rastlanılmamaktadır. Odak grup görüşmeleri ekorekreatif faaliyet gruplarına göre tespit edilmiştir. Dolayısıyla her faaliyet grubuna katılanlardan eşit sayılarda katılımcı belirlenmiştir.

Tablo 1. Ölçek Geliştirme Aşamaları

Nitel Araştırma Süreci			Nicel Araştırma Süreci	
Ölçek Maddelerinin Oluşturulması			Madde Sadeleşme (Test)	Geçerlik (Tekrar Test)
1. Aşama	2. Aşama	3. Aşama	4. Aşama	5. Aşama
Delfi tekniği (7 uzman)	Odak grup görüşmeleri (5-12 kişi, 3 faaliyet grubu)	Uzman görüşlerinin alınması (7 uzman)	Anket formu uygulama (391 katılımcı)	Anket formu uygulama (450 katılımcı)
İçerik analizi, Alan tanımlama, Kodlama	İçerik analizi, Kodlama, kategorize etme, Öncül madde havuzu oluşturma	Görünüş geçerliliği inceleme, Kapsam geçerliliği (Soru ifadesi düzeltme)	Soru madde analizi Yapı geçerliliği (KFA) Güvenilirlik katsayısı Yakınsak geçerlilik İraksak geçerlilik	Nomolojik geçerlik, Ölçek yapı analizi (CTA) Güvenilirlik katsayısı Ölçek iç tutarlılığı Gösterge Güvenilirliği Yapı geçerliliği (DFA) Yakınsak geçerlilik İraksak geçerlilik Yapısal Eşitlik Modellemesi

Şekil 1. Araştırma Model Önerisi

Faaliyet türlerine göre yapılan odak grup görüşmelerinin katılımcıları, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Yapılan odak grup görüşmeleri ile ekorekreatif faaliyet gruplarına göre çevre dostu ekorekreatif tutumları belirlemede hangi soruların kullanılacağı ve alt faktörlerinin neler olabileceğinin ortaya konması amaçlanmıştır. Odak grup görüşmeleri için uygun katılımcı sayısı Byers & Wilcox (1991)'a göre 8-12 kişi, MacIntosh (1993)'a göre 6-10 kişi, Kitzinger (1995)'e göre 4-9 kişi, Goss & Leinbach (1996)'a göre 15 kişi, Morgan (1997) ve Gibbs (1997)'e göre 6-12 kişi ve Edmunds (2000)'a göre 8-10 kişidir. Katılımcı sayısı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bu araştırmada katılımcı sayısı 10 ile sınırlandırılmış ve bu bağlamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Zira Edmunds (2000)'a göre grubun 10 kişiden fazla olması grubun dinamiğini düşürebilmekte, katılımcılar arasındaki sorulan sorulara ilişkin etkileşimi, konu bütünlüğünü ve grubun kontrolünü zorlaştırabilmektedir. Tablo 2'de ekorekreatif faaliyet gruplarına yapılan odak grup görüşmelerine katılan kişi sayısı, görüşme yerleri ve görüşme sayıları gösterilmektedir.

Odak grup görüşme sayıları her bir ekorekreatif etkinlik türü için ikişer defa yapılmıştır. Odak grup görüşme sayısının ikiden fazla yapılmamasının nedeni ise elde edilen verilerde doyuma ulaşılmasıdır. Görüşmelerin yapıldığı destinasyonların seçiminde ilgili faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği alanlar seçilmiştir. Faaliyet grupları için şehir seçiminde etkinliğin en yoğun yapıldığı ve örneklem grubuna en kolay ulaşılacak destinasyonlar tercih edilmiştir.

Madde havuzunu sadeleştirme ve geçerlik çalışmalarının evrenini Türkiye'de gerçekleştirilen üç farklı ekorekreatif faaliyet grubunda yer alan etkinliklere katılan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenin oluşturan ekorekreatif faaliyetine katılan bireylerin sayısına yönelik alanyazında herhangi bir veriye rastlanılmamaktadır. Çalışma kapsamında araştırma evreninin çok geniş olması, bütün evrene ulaşılmasını imkânsız kılmaktadır, bu nedenle gerek maliyet gerekse zaman açısından her bir faaliyet grubu için evreni temsil edebilecek bir örneklemin alınması yolu tercih edilmiştir. Bilimsel araştırmalarda evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğünün saptanması araştırma sonuçlarının evrene genellenebilmesini sağlayan temel unsurlardan birisi olarak örneklem büyüklüğünün saptanması için göz önüne alınması gereken bir dizi unsur (kullanılacak örneklem yöntemi, evrenin büyüklüğü, araştırma değişkeni/değişkenleri açısından evrenin yapısı-evrenin homojenliği ya da heterojenliği, değişkenin/değişkenlerin türü- niceliği, niteliği, değişkene/değişkenlere ilişkin grup sayısı, araştırmacı tarafından beklenen parametreler- standart sapma, standart hata ve anlamlılık düzeyidir) bulunmaktadır (Ural & Kılıç, 2005: 40). Bu unsurlar da göz önüne alınarak literatürde örneklem büyüklüğünün hesaplanmasına yönelik olarak çeşitli formüller bulunmaktadır. İçerdiği birim (denek) sayısı 10.000 den az olan evrenler sınırlı evren, içerdiği birim sayısı 10.000 den fazla olan evrenler ise sınırsız evren olarak nitelenmiştir (Ural & Kılıç, 2005: 48). Bu çalışmada evren sayısının üç ekorekreatif faaliyet grubu katılımcıları için 10.000'den fazla olduğu göz önüne alınarak Ural & Kılıç (2005: 49) tarafından hazırlanan tabloya göre sınırsız evren için en az 384 katılımcıya ulaşılması gerektiği tespit edilmiştir. Ölçek geliştirilmesinde madde sadeleştirme süreci için 391 katılımcıya, tekrar test aşamasında ise 450 katılımcıya ulaşılmıştır. Test aşamasında katılımcılara odak grup görüşmelerinden sonra faaliyetlerin yapıldığı alanlarda 2020 yılı içerisinde ulaşılmıştır. Tekrar test aşamasında verilerin toplanmasının bir kısmı yüz yüze gerçekleşirken bir kısmı telefon yardımıyla yapılmıştır. Tüm verilerin toplanmasının

Tablo 2. Odak Grup Görüşmeleri Katılımcı Grupları, Katılımcı Sayısı ve Görüşme Yeri

No	Ekorekreatif Faaliyet Türleri	Görüşmenin Yapıldığı Destinasyon	Grupa Yer Alan Katılımcı Sayısı	Görüşme Sayısı
1	Kara kaynaklı gerçekleştirilen ekorekreatif faaliyet grubu (Kültür ve tarih turları, kamping-karavan, yaylacılık, dağcılık, trekking, botanik inceleme, ornitoloji ve safari, hobi bahçeciliği, agro ve çiftlik turizmi, kayakçılık, Kros kayağı, yamaç kayağı, helikopterli kayak, kayaklı yürüyüş, araç safaris, bungee jumping, bisiklet, buzul yürüyüşü, dağcılık, ipli iniş, kaya tırmanışı, kır ve orman gezileri, foto safari, binicilik vb.)	Mardin Trabzon Erzurum Ankara	10	2
2	Su kaynaklı gerçekleştirilen ekorekreatif faaliyet grubu (yüzme, balıkçılık, rafting, su altı rafting, tüplü- tüpsüz dalış, gemiyle seyahat, jet ski, jet botu, parasailing, nehir ve deniz kayağı ve kızağı, kano, su kayağı, rüzgâr sörfü vb.)	Antalya Rize	10	2
3	Hava kaynaklı gerçekleştirilen ekorekreatif faaliyet grubu (yamaç paraşütü, Hand gliding, balon, gliding, paragliding, gezinti turları (küçük uçak, helikopter), helikopterli bungee jumping vb.)	Muğla Nevşehir	10	2

yüz yüze yapılamamasının temel nedeni 2019 Aralık ayında Çin'de başlayıp Mart 2020 tarihi itibarıyla Türkiye'de de etkisini hissettiren ve bu doğrultuda seyahat kısıtlamalarının başlamasına sebep olan Covid-19'dur. Dolayısıyla verilerin bir kısmı uzaktan iletişim yoluyla toplanmıştır.

Odak grup görüşmeleri sonucunda her bir ekorekreatif faaliyet grubu için madde havuzu oluşturulmuştur. Odak grup görüşmeleri sonucu elde edilen madde havuzu tekrar alanda yer alan yedi uzmanın fikirleri doğrultusunda değerlendirmeye tabi tutulmuş (kapsam ve görünüş geçerliği) ve ifadeler güncellenmiştir. Elde edilen nihai soru havuzunun daha sonra nicel analizler yardımıyla test ve tekrar testleri gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın ölçek geliştirme aşamasında nitel veri toplama tekniklerinden; delfi ve odak grup görüşme tekniklerinden faydalanılmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde öncelikle delfi tekniği soru formları kullanılmıştır. Delfi tekniğinde araştırmacının ve araştırmanın durumuna göre üç ana aşaması vardır. Birinci aşamada araştırmacı önce incelemek istediği konu ile ilgili soruları belirler ve bunları açık uçlu sorular biçiminde delfi panelini oluşturan üyelere gönderir. Panel üyeleri kendilerine verilen bu soruları yanıtlayarak araştırmacıya geri gönderir. Panel üyelerinden gelen bu formlar birer birer incelenir ve panel üyelerince sorulara verilen cevaplar ve görüşler işleme tabii tutularak kısa cümle veya cümleciklere dönüştürülür. Araştırmacı ikinci aşamada oluşturmuş olduğu kısa cümlecikleri tekrar panel üyelerine gönderir. Üyelerden elde edilen veriler istatistiksel işleme tabi tutulur ve üçüncü aşamada bütün cümleler bir arada olacak şekilde panel üyelerinde gönderilir. Araştırmacı arzu ederse bir veya bir kaç aşama daha devam edebilir. Ayrıca araştırmacı uygun şartlarda birinci aşamayı atlayabilir ve literatürden, uzmanlardan yararlanarak doğrudan doğruya ikinci aşama delfi aracını oluşturabilir (Paykoç & Ok, 1990). Bu projede delfi tekniği ölçeğin geliştirilmesinde sadece birinci aşama olarak kullanılmıştır. Zira delfi tekniği yardımıyla ölçeğe ilişkin kodlar, tanımlamalar ve özellikler belirlenmiştir. Araştırma kapsamında delfi soru formları katılımcılara telefonda sorulmuş ve yanıtlar not alınmıştır. Elde edilen veriler yardımıyla odak grup görüşmelerine geçilmiştir.

Araştırmada delfi tekniği soru formları ile elde edilen verilerin ekorekreatif katılımcı grupları ile tartışılması için nitel veri toplama tekniği türlerinden biri olan odak grup görüşmelerinden faydalanılmıştır. Odak grup görüşmelerine katılanların sayısı, zaman planlaması, moderatör belirlenmesi hususlarında odak grup görüşmeleri için en ideal olan hususlar dikkate alınmıştır. Genellikle aynı demografik özelliklere sahip kişiler (Çokluk vd., 2011) ile görüşmeler ayarlanmıştır. İdeal olarak her katılımcıya 10-15 dakika süre verilerek, 1-2 saat içinde görüşmeler tamamlanmıştır (Kitzinger, 1995). Katılımcılara öncelikle gönüllülük formu doldurulmuş ve bu bağlamda veri toplanmıştır. Moderatör, önceden belirlenmiş bir tartışma akışı çerçevesinde grubu yönlendirerek belirlenen zaman diliminde hedeflenen bilgileri derleyen, gruba net ve açık sorular soran, insanların düşüncelerini ortaya çıkarmaya ve grup üyelerinin etkileşimine yardımcı olan (Gibbs, 1997) bir kişi olmuştur.

Araştırmada geliştirilen ekorekreatif tutum ölçeğinin test ve tekrar test aşamalarında nicel veri toplama tekniklerinden anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniği, katılımcılardan bilgi toplamak için önceden test edilerek oluşturulan bir takım sorulardan oluşan biçimlendirilmiş veri formları olarak ifade edilmektedir (Nakip, 2008). Araştırmada kullanılan anket formunun oluşturulmasında ekorekreatif faaliyet gruplarına yönelik geliştirilen ifadeler yer almaktadır. Test sürecinde verilerin toplanması için anket formu kullanılmıştır. Anket formunda ekorekreatif duyuşsal (15 ifade), bilişsel (23 ifade) ve davranışsal (29 ifade) tutum ifadeleri yer almıştır. Araştırmada tekrar test aşamasında kullanılan anket formu iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde demografik özelliklere ilişkin ifadeler yer verilmektedir. İkinci bölümde katılımcıların çevresel kaygılarını belirlemek amacıyla 4 ifade (Dunlap vd., 2000), çevresel farkındalık için 4 ifade (Ryan & Spash, 2008), çevresel inanç için 7 ifade (Cotgrove, 1982; Kilbourne vd., 2002) ve çevresel bilgi için ise 10 ifade (Kaiser vd., 1999), ekorekreatif duyuşsal (8 ifade), bilişsel (12 ifade) ve davranışsal (15 ifade) tutum ifadeleri anket formunda yer almaktadır.

3.4. Veri Analiz Yöntemi

Ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde öncelikle alan uzmanlarına delfi tekniği soru formları kullanılarak; "1) Tutum nedir? 2) Tutum ölçeğinin alanyazında boyutları nasıl ele alınmaktadır? 3) Tutum ve ekoloji arasındaki ilişkiyi açıklayınız" soruları yöneltilmiştir. Bu sorular neticesinde ekorekreatif tutum kavramını ifade eden özellikler belirlenmiş ve bu özellikler içerik analizi yardımıyla kodlanmıştır. Delfi tekniğinde ilk etapta elde edilen kodlar, ikinci etapta alan uzmanlarına toplu bir halde gönderilmiş ve alan uzmanları tarafından bu kodların nedenleriyle birlikte doğrulaması istenmiştir. Nihai olarak elde edilen kodlar yardımıyla odak grup görüşmelerine geçilmiştir. Delfi formları aracılığıyla elde edilen kodlar odak grup görüşmelerinde kullanılmıştır. Katılımcılara her bir kod üzerinden; çevre, ekoloji, tutum kavramlarını içeren alternatifli sorular etkinlik bazında yöneltilmiştir.

Odak grup görüşmelerinde elde edilen veriler, içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizi, dokümanlardan elde edilen nitel verilerin irdelenmesinde; a) verilerin kodlanması, b) temaların bulunması, c) kodların ve temaların düzenlenmesi ve d) bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere dört aşamada gerçekleştirilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2005: 227). Odak grup görüşmeleri neticesinde elde edilen raporlar soru havuzuna dönüştürülmüş ve bu soru havuzu uzman görüşleri ile düzenlenmiştir. Uzman görüşlerinin alınması ile birlikte ekorekreatif tutum ölçeğine ait ifadeler belirlenmiştir. Belirlenen soru örneklem grubuna anket formları yardımıyla sunulmuş ve sadeleştirme testine tabi tutulmuştur. Daha sonra tekrar test ile doğrulama analizleri gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın madde sadeleştirme (test) aşamasında yapı geçerliliğini test etmek için SPSS istatistik programı kullanılarak keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik katsayılarını hesaplamak için Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerin yakınsak geçerliliğini test etmek için

bütünlük güvenilirlik ve ortalama açıklanan varyans değerleri hesaplanmıştır. ölçeklerin iraksak geçerliliğini test etmek için ise maksimum paylaşılan varyansın karesi, ortalama paylaşılan varyansın karesi hesaplanmış ve ortalama açıklanan varyans karekökü ile ölçekler arası korelasyon değerlerinin kıyaslaması yapılmıştır.

Araştırmanın tekrar test aşaması Smart (PLS-SEM) yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. YEM modeli ile araştırmalarda gözlenen ve gözlenmeyen değişkenler arasındaki ilişki ve model uygunluğu test edilebilmektedir. YEM uygulamalarında iki farklı yöntemden bahsedilebilir. Bu yöntemlerden ilki kovaryans bazlı yapısal eşitlik modellemesi (CB-SEM) iken, diğer kısmı en küçük kareler yapısal eşitlik modellemesidir (PLS-SEM) (Wong, 2013). PLS-SEM yöntemi, CB-SEM yöntemine göre; iç tutarlılık ve uyum geçerliliği değerleri daha iyi çıkarmaktadır (Hair vd., 2017). Ayrıca PLS-SEM modellerdeki karmaşık yapıların açıklanmasında daha avantajlıdır (Nitzl, 2016). PLS-SEM yöntemi çoklu regresyon ve temel istatistik analizleri birleştirip bir arada sunabilen ve değerleri genelleştirebilen bir yapıya sahiptir (Abdi, 2003). CB-SEM yönteminden farklı olarak varyans odaklı hesaplama yapmaktadır. Ayrıca model çalıştırıldığında geçerlilik ve güvenilirlik değerlerini de bir arada vermektedir. Smart (PLS-SEM) istatistik programında yapılan analizlerde normal dağılım değerlendirmesi yapılmamaktadır (Wong, 2013). PLS-SEM'de yapısal eşitlik modellemesi hesaplamasında bootstrapping yöntemi (Ravand & Baghaei, 2016) kullanılmaktadır.

Bu araştırmada madde doğrulama sürecinde Smart (PLS-SEM) yöntemi kullanılmaktadır. Smart (PLS-SEM) istatistik programının kullanılmasını temel amacı, ölçek değerlendirme sürecinde bulunan bütün verileri eş zamanlı vermesidir. Ayrıca ölçekte yer alan ifadelerin formatif veya reflektif olma durumunu ölçebilmesidir. Bir diğer avantajlı durum ise programda değişken türleri belirlendikten sonra değişken türüne göre analiz çeşitlerinden PLS-SEM veya CB-SEM yöntemlerinden birini seçebilme fırsatını sunmasıdır. Smart (PLS-SEM) istatistik programında analiz süreci üç aşamalı ilerlemektedir. Birinci aşamada ölçeklerin türsel çıkarımı belirlenmektedir. Ölçeklerin türüne göre ikinci aşamada ölçüm modeli değerlendirme yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise yapısal eşitlik modellemesi, yapısal model değerlendirme analizleri ile tamamlanmaktadır.

Smart (PLS-SEM) istatistik programında ölçüm modeli test aşamasına geçmeden önce değişkenlerin yansıtıcı (reflektif) ve biçimlendirici (formatif) yapılardan hangisine uygun olduğu incelenmiştir. Reflektif ölçeklerde her bir indikatör (ifade) ölçekteki değişimi açıklamakta olup model çiziminde ölçeğe yönelik oklar ile gösterilmektedir. Formatif ölçeklerde, yapının özelliklerini ortaya koyan ifadeler yer almakta olup modelde ifadelere yönelik oklar ile gösterilmektedir (Hair vd., 2017). Araştırma modelinde yer alan ölçeklere ait indikatörlerin reflektif veya formatif yapılardan hangisini kapsadığını belirlemek için Doğrulayıcı Tetrad Analizi (Confirmatory Tetrad Analyses (CTA)) (Gudergan vd., 2008) uygulanmıştır. CTA analizi, ölçüm modeli test aşamasını yönlendirmektedir. Zira reflektif ve formatif yapıların ölçüm modeli testleri farklılık göstermektedir. Ayrıca CTA analizinin yapılabilmesi için ölçeğin en az dört indikatöre sahip olması gerekmektedir (Hair vd., 2017; Hair vd.,

2019). Araştırma modelinde yer alan ölçeklere yönelik yapılan CTA analizi sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Ekorekreatif tutum ölçeğine ait alt faktörlerden duyuşsal tutuma ait "duyuşsal5, duyuşsal6, duyuşsal8" ifadeleri faktör yükleri bakımından yetersiz oldukları için araştırmadan çıkartılmıştır. Bilişsel tutuma ait "bilişsel2, bilişsel7, bilişsel8, bilişsel11" ifadeleri yine faktör yükleri bakımından yetersiz oldukları için araştırmadan çıkartılmıştır. Son olarak davranışsal tutuma ait "davranışsal2, davranışsal4, davranışsal8, davranışsal13, davranışsal14" ifadeleri faktör yükleri bakımından yetersiz oldukları için araştırmadan çıkartılmıştır. Bu nedenle ekorekreatif tutum ölçeği CTA analizinde geriye kalan maddeler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

CTA analizi sonuçları indikatörlere ait tetrad değerlerinin CI Low ve CI Up (Confidence Interval) güven aralıkları ile hesaplanmaktadır. CI Low ve CI Up değerleri arasında "0" olması değişkenlerin reflektif özellik gösterdiği, arasında "0" olmaması durumunda ise (\pm) formatif özellik gösterdiği anlaşılmaktadır. İndikatör gruplarından herhangi birinde CI Low ve CI Up değerleri arasında "0" olması o ölçeğin reflektif olarak ifade edilmesi için yeterlidir (Sönmez-Çakır, 2019). Yapılan CTA analizinde ekorekreatif tutum alt faktörlerinin (ekorekreatif bilişsel, davranışsal ve duyuşsal tutum) CI Low ve CI Up değerleri arasında "0" olduğu tespit edilmiş, böylelikle ölçüm modeli değişkenlerinin reflektif özellik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca çevresel kaygı, çevresel inanç, çevresel farkındalık ve çevresel bilgi ölçeklerinin CI Low ve CI Up değerleri arasında "0" olduğu, böylelikle ölçüm modeli değişkenlerinin reflektif özellik gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan değişkenlerin geçerlilik ve güvenilirlik analizi reflektif yapıya uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda analiz yöntemi olarak Smart (PLS-SEM) istatistik programında consistent PLS-SEM yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma modelinde yer alan ekorekreatif tutum alt faktörleri, çevresel bilgi, çevresel farkındalık, çevresel inanç ve çevresel kaygı değişkenlerinin güvenilirlik katsayısı (reliability coefficient) Cronbach Alpha (CA) ve rho_A yöntemleri ile hesaplanmıştır. Ölçüm modeli test aşamasında ikinci olarak ilgili ölçeklerin iç tutarlılığı (internal consistency) hesaplanmıştır. Bunun için bütünlük güvenilirlik (composite reliability) (CR) değerleri hesaplanmıştır. Üçüncü olarak ölçeklerin gösterge güvenilirliğini (indicator reliability) açıklamak için faktör yükleri (outer loadings) (λ) analiz edilmiştir. Faktör analizi aşamasında ölçeklerin hepsi daha önceden geçerlilik ve güvenilirlik analizlerine tabi tutulmuş ve oluşturulmuş ölçekler olduğu için, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) bağlamında irdelenmiştir. Bu bakımdan ilgili ölçeklerin faktör yüklerinin 0.50'nin üzerinde olmasına (Kaiser, 1974) dikkat edilmiştir.

Ölçüm modeli testlerinde dördüncü olarak yakınsak (uyum) geçerlilik (convergent validity) hesaplanmıştır. Bunun için ortalama açıklanan varyans (avaraged variance extracted) (AVE) (Fornell & Larcker, 1981) değerleri bulgulanmıştır. Ölçüm modelinde beşinci aşamada iraksak (ayrım) geçerlilik (discriminant validity) değerleri hesaplanmıştır. Bunun için ortalama açıklanan varyans karekökü (\sqrt{AVE}) ve heterotrait monotrait ratio (HTMT) (Hair vd., 2019) değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 3. Araştırma Ölçekleri Doğrulayıcı Tetrad Analizi

Ölçekler	\bar{x}	s.s.	t-değeri	p-değeri	CI Low	CI Up	Sonuç
1: CB1,CB2,CB3,CB4	0.033	0.092	0.285	0.776	-0.220	0.258	
2: CB1,CB2,CB4,CB3	0.129	0.074	1.791	0.074	-0.055	0.327	
4: CB1,CB2,CB3,CB5	0.171	0.090	1.857	0.064	-0.069	0.397	Reflektif
6: CB1,CB3,CB5,CB2	0.058	0.072	0.863	0.389	-0.121	0.254	
10: CB1,CB3,CB4,CB5	0.061	0.097	0.696	0.487	-0.177	0.325	
1: CF1,CF2,CF3,CF4	0.159	0.076	2.063	0.040	-0.016	0.326	
2: CF1,CF2,CF4,CF3	0.140	0.092	1.557	0.120	-0.061	0.353	Reflektif
1: CI1,CI2,CI3,CI4	0.260	0.119	2.162	0.031	-0.077	0.583	
2: CI1,CI2,CI4,CI3	0.287	0.120	2.418	0.016	-0.041	0.629	
4: CI1,CI2,CI3,CI5	0.254	0.098	2.568	0.011	-0.023	0.525	Reflektif
6: CI1,CI3,CI5,CI2	0.026	0.073	0.424	0.672	-0.168	0.241	
1: CK1,CK2,CK3,CK4	0.122	0.074	1.621	0.106	-0.049	0.284	
2: CK1,CK2,CK4,CK3	0.163	0.077	2.126	0.034	-0.009	0.338	Reflektif
1: EBT1,EBT10,EBT11,EBT2	0.088	0.085	0.081	1.086	0.278	-0.003	
2: EBT1,EBT10,EBT2,EBT11	-0.106	-0.105	0.103	1.030	0.304	0.000	
4: EBT1,EBT10,EBT11,EBT3	0.082	0.080	0.055	1.494	0.136	-0.001	Reflektif
6: EBT1,EBT11,EBT3,EBT10	-0.249	-0.244	0.082	3.047	0.002	0.005	
1: EDT1,EDT10,EDT11,EDT12	0.065	0.040	1.605	0.109	-0.076	0.200	
2: EDT1,EDT10,EDT12,EDT11	-0.037	0.056	0.693	0.489	-0.238	0.155	
4: EDT1,EDT10,EDT11,EDT13	0.047	0.049	0.846	0.398	-0.133	0.204	Reflektif
6: EDT1,EDT11,EDT13,EDT10	-0.182	0.070	2.566	0.011	-0.417	0.067	
1: EET1,EET2,EET3,EET4	0.164	0.048	3.458	0.001	0.021	0.312	
2: EET1,EET2,EET4,EET3	0.131	0.051	2.554	0.011	-0.025	0.286	
4: EET1,EET2,EET3,EET5	0.103	0.064	1.578	0.115	-0.095	0.292	Reflektif
6: EET1,EET3,EET5,EET2	-0.057	0.065	0.834	0.404	-0.247	0.146	

CB= Çevresel bilgi, CF= Çevresel farkındalık, CI= Çevresel inanç, CK= Çevresel kaygı, EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum

Araştırma modelinin yapısal eşitlik modellemesi sürecine başlamadan önce değişkenler arasında çoklu bağlantı sorunu olup olmadığını ortaya koymak için InnerVIF değerleri hesaplanmıştır. İkinci olarak, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama oranını belirlemek için R^2 değerleri hesaplanmıştır. Üçüncü olarak, araştırma modelinin tahmini ilgi düzeyini belirlemek için Q^2 değerleri bulgulanmıştır. Dördüncü olarak, egzogen değişkenlerin tahmin gücüne katkısını ortaya koymak için q^2 değerleri açıklanmıştır. Beşinci olarak, yapısal modelin etki büyüklüğünü analiz edebilmek için f^2 değerleri hesaplanmıştır. Altıncı olarak, ise bağımlı değişkenlerin sonuçlarına yönelik hataların ortalama büyüklüğünü incelemek ve sonuçlar arasındaki farkları açıklamak için ortalama mutlak hata değeri (mean absolute error (MAE)) (PLSPredict) analiz edilmiştir. Tüm bu aşamalardan sonra, yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Madde Sadeleştirme (Test) Bulguları

Madde havuzunun sadeleştirilmesi sürecinde öncelikle ifadeler keşfedici faktör analizi yardımıyla (KFA) incelenmiştir. İfadelerin altında yatan faktör yapısını ortaya koymak amacıyla SPSS istatistik programında bu araştırma kapsamında KFA yapılmıştır. Faktör analizi ölçülebilir ve görülebilen birçok

durumun altında yatan sebepleri ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle gözlemlenemeyen alt boyutları kategorize etmektedir (Johnson & Wichern, 2002). Faktör analizi yapılabilmesi için bir dizi şartların sağlanması gerekmektedir. Bu şartlardan öncelikli olanlar örneklem ve ifade sayısı ile ilgilidir. Birincisi; örneklem sayısının değişken sayısından büyük olması gerekmektedir ($391 > 3$). İkincisi; örneklem sayısı en az 50 olmalıdır ($50 < 391$). Üçüncüsü ise ifade başına düşen gözlem sayısı yüksek olmalıdır ($1 < 391$). Bu araştırmanın örneklem ve değişken sayıları bu şartları sağlamaktadır.

Faktör analizine geçmeden önce veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu belirlemek için ifadeler arası korelasyon değerleri incelenmektedir. Buna göre ifadeler arasında korelasyon yüklerinin 0.30'dan yüksek olması beklenmektedir. Tüm ifadeler arasındaki korelasyon yükleri 0.30'un üzerinde olmayabilir, ancak gözlemlenen yüklerin yüksek kısmının 0.30'dan üzeri olması gerekmektedir. Yapılan analiz sonrası ifadeler arası korelasyon yükleri 0.30'dan yüksek çıkmıştır. Faktör analizine geçebilmek için ikinci olarak ifadeler arası kısmi korelasyon matrisi incelenmiştir. Kısmi korelasyon değerlerinin 0.70 ve üzeri sonuçlar vermesi ifadelerin altında faktör bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda ifadelerin faktör analizine sokulması doğru değildir. Bu bağlamda araştırmada kullanılan ifadelerin kısmi korelasyon matrisi (anti-image matrices) incelenmiş ve ifadeler arası kısmi

korelasyon yüklerinin 0.70'ten düşük olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizine geçebilmek için üçüncü olarak Barlett testi incelenmiştir. İfadeler arası korelasyon matrisi sonucu elde edilen durumun anlamlılığını ölçmek için kullanılmaktadır. Bu araştırma kapsamında Barlett testi sonucu anlamlı ($p=0.000$, $sd=561$, $X^2=7753,112$) çıkmıştır. Faktör analizine geçmeden önce son olarak KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi yapılmıştır. KMO ölçüm için örneklem yeterliliğini ortaya koymaktadır. KMO oranının 0-1 arasında olması beklenmektedir. 0.80 üzerinde değerler mükemmel olarak (Büyüköztürk, 2002) değerlendirilmektedir. Bu araştırma kapsamında 0.972 olarak tespit edilmiş ve ölçüm için örneklem yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda örneklemin faktör analizi için uygun olduğu tespit edilmiştir. Faktör analizine geçildiğinde öncelikli olarak hangi varyans üzerinden faktör analizinin gerçekleştirileceği belirlenmelidir. Faktör analizi için "ortak" veya "toplum" varyans türlerinden birinin seçilmesi gerekmektedir. Toplam varyans gözlenen özgül varyans (unique variance) ve veri setine ilişkin açıklanamayan kısım olarak tanımlanan hata varyansını (error variance) da hesaba katmaktadır. Ortak varyans ise sadece ortak varyans üzerinden hesaplamayı gerçekleştirmektedir (Gorsuch, 1990). Ayrıca toplam varyans ifadelerin paylaşılan varyansını "1" olarak kabul eder ancak özgül ve hata varyanslarının faktör içerisinde çok az olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Dolayısıyla özgül ve hata varyanslarının araştırmadan arındırılması ve bu bağlamda çıkarımda bulunulması gerekmektedir. Bu araştırmada ortak varyans türü olan "principal axis factoring" seçilerek faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada hangi varyans modeli ile çalışacağına karar verildikten sonra kaç faktör üzerinden ilerleneceği incelenmiştir. Bu araştırma ölçek geliştirme olduğu için faktör belirlemeye gidilmemiştir. Ancak alanyazında tutum ölçeği duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olarak üçe ayrılmış şekilde değerlendirildiği için, KFA yapılırken 3 faktör üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Üç faktör üzerinden yapılan analizde açıklanan varyansın toplam varyans üzerinden %50'yi geçmesi beklenmiştir. Zira oluşturulan faktör yapısının toplam değişken varyansın yarısından fazlasını açıklaması gerekmektedir (Yaşoğlu, 2012). Ayrıca faktör sayısını belirlemek için toplam varyansın yüzdesi kriterine göre her bir ilave faktörün toplam varyansı açıklamaya katkısının %5'in altına düşüp düşmediği değerlendirilmiştir. Bu araştırmada üç faktör tespit edilmiş ve bu faktörlerin toplam varyans yüzdesi üçüncü faktörde %5'in altına düşmüştür. Dolayısıyla KFA sonucunda 3 faktör bulgulanmıştır.

Faktör analizinde ifadelerin faktör gruplarını belirlemek için bir rotasyon yönteminin seçilmesine ihtiyaç vardır. Rotasyon yönteminin temel amacı faktör matrislerinde yer alan satır ve sütunları birleştirip anlaşılır şekle (Coan, 1959) dönüştürmektedir. Faktör gruplandırması için orthogonal ve oblique olmak üzere iki türlü rotasyon yöntemi vardır. Orthogonal yöntemler faktörler arasında korelasyon vermezken, oblique yöntemler faktörler arasında korelasyon yapılmasına izin vermektedir. Ayrıca faktörler arası korelasyon olması durumunda oblique yöntemlerin kullanılması önerilmektedir. Bu araştırmada yer alan ifadeler ve beklenen faktörler arasında ilişki vardır. Dolayısıyla oblique yöntemlerden olan promax (kappa 5) rotasyon yöntemi olarak seçilmiştir.

Yapılan KFA sonucunda, ekorekreatif tutum ölçeği üç alt faktöre ayrılmıştır. Bu faktörler "duyuşsal, davranışsal ve bilişsel" şeklinde alanyazında olduğu şekliyle adlandırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda "duyuşsal2, duyuşsal5, duyuşsal10, duyuşsal11, duyuşsal12, duyuşsal14 ve duyuşsal15" ifadeleri 0.50'nin altında değer verdiği ya da diğer alt faktörler içinde de 0.50'ye yakın değerlere sahip olduğu için araştırmadan çıkartılmıştır. Dolayısıyla duyuşsal tutum faktörü madde sadeleştirme çalışması sonunda 8 ifade ile açıklanmaktadır. Yapılan analizler sonucunda bilişsel tutum alt faktörüne ait olan "bilişsel1, bilişsel2, bilişsel3, bilişsel7, bilişsel10, bilişsel11, bilişsel13, bilişsel16, bilişsel18, bilişsel19, bilişsel21 ve bilişsel23" ifadeleri 0.50'nin altında bir değere sahip olması ya da birden fazla faktör altında toplanması nedeniyle araştırmadan çıkartılmıştır. Bu bağlamda bilişsel tutum alt faktörü toplamda 11 madde ile açıklanmaktadır (Bknz. Tablo 4).

Tablo 4. Madde Sadeleştirme Keşfedici Faktör Analizi

İfadeler	Faktörler		
	1	2	3
davranissal18	.787	-.055	-.039
davranissal10	.720	-.082	-.001
davranissal14	.700	.144	-.157
davranissal17	.695	.025	-.027
davranissal21	.653	-.050	.086
davranissal9	.653	.110	-.051
davranissal24	.649	.080	.003
davranissal28	.634	-.001	.125
davranissal23	.617	.102	-.029
davranissal13	.608	-.074	.133
davranissal25	.607	.055	.032
davranissal20	.602	.008	.154
davranissal19	.567	.018	.102
davranissal4	.564	.050	.085
davranissal5	.538	.170	-.034
bilissel15	.057	.768	-.073
bilissel8	-.123	.755	.087
bilissel12	.116	.695	-.094
bilissel9	.093	.679	-.025
bilissel22	.078	.673	-.007
bilissel14	.003	.659	.045
bilissel4	.016	.636	.093
bilissel6	.022	.630	.097
bilissel5	.046	.625	.037
bilissel17	-.059	.623	.117
bilissel20	.131	.549	.069
duyussal8	-.086	.147	.764
duyussal4	.106	.015	.738
duyussal3	.181	-.032	.684
duyussal9	.030	.151	.661
duyussal6	.060	.149	.619
duyussal7	-.058	-.064	.568
duyussal13	.093	.131	.541
duyussal1	.064	.180	.535

* Çıkarım Metodu: Principal Axis Factoring.

* Rotasyon Metodu: Promax with Kaiser Normalization.

Yapılan analizler sonucunda davranışsal tutum alt faktörüne ait olan “davranışsal1, davranışsal2, davranışsal3, davranışsal6, davranışsal7, davranışsal8, davranışsal11, davranışsal12, davranışsal15, davranışsal16, davranışsal22, davranışsal26, davranışsal27 ve davranışsal29” ifadeleri 0.50'nin altında bir değere sahip olması veya birden fazla faktör altında toplanması nedeniyle araştırmadan çıkartılmıştır. Bu bağlamda davranışsal tutum alt faktörü madde sadeleştirme sonrasında 15 madde ile açıklanmaktadır.

Güvenilirlik analizi iki farklı şekilde yapılabilmektedir. İlk olarak test ve tekrar test sürecinde elde edilen güvenilirlik katsayılarının karşılaştırılmasıdır. Her iki sonuçta elde edilen değerlerin tutarlı sonuçlar vermesi beklenmektedir. İkinci olarak ise ifadelerin iç tutarlılığı test edilir. İç tutarlılığın test edilmesi aşamasında genellikle Cronbach Alpha ve bütünlük güvenilirlik (CR) testleri kullanılmaktadır. SPSS istatistik programı dışında ölçeklerin doğrulayıcı faktör analizi bakılırken CR değerleri ilgili istatistik programları aracılığı ile hesaplanmaktadır. Diğer yandan CR formüle edilerek de hesaplanmaktadır. Ölçek ifadelerinin iç tutarlılığını tespit etmek bir faktör altında olan ifadelerin aynı yapıyı ölçme görevini açıklamaktadır (Churchill, 1979; Nunnally, 1979). Bu araştırmada madde sadeleştirme sürecinde keşfedici faktör analizi ile yapı geçerliliği hesaplandığı için Cronbach Alpha değerleri ile güvenilirlik analizi yapılmıştır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanırken ölçek ifadeleri arasındaki korelasyon (inter-item correlation matrix) değerleri incelenmiş ve korelasyon yüklerinin 0.30'un altına düşüp düşmediği incelenmiştir.

Ekorekreatif tutum ölçeğinin öncelikle duyuşsal tutum alt faktörüne ait ifadeler arası korelasyon yükleri hesaplanmıştır. Duyuşsal tutum ölçek ifadeleri arasındaki korelasyon değerleri 0.30'un üzerindedir. Dolayısıyla güvenilirlik katsayısını hesaplamak ve araştırmaya devam etmek için mevcut ifadeler uygundur. Duyuşsal tutum ölçeği Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 8 maddenin teste tabi tutulması sonucu 0.903 olarak belirlenmiştir. 0.70 üzerinde çıkan güvenilirlik katsayıları ölçeklerin iyi bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Hair vd., 2010). Duyuşsal tutum ölçeğine ait 8 ifadeden herhangi biri, Cronbach Alpha güvenilirlik analizinden kaldırıldığında toplam ifadeler üzerinden alınan güvenilirlik katsayısını düşürmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla duyuşsal tutum ölçeği mevcut haliyle kullanılmaktadır. Ekorekreatif tutum ölçeğinin bilişsel tutum alt faktörüne ait ifadeler arası korelasyon yükleri hesaplanmıştır. Bilişsel tutum ölçek ifadeleri arasındaki korelasyon değerleri 0.30'un üzerindedir. Dolayısıyla güvenilirlik katsayısını hesaplamak ve araştırmaya devam etmek için mevcut ifadeler uygundur. Bilişsel tutum ölçeği Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 11 maddenin teste tabi tutulması sonucu 0.919 olarak belirlenmiştir. 0.70 üzerinde çıkan güvenilirlik katsayıları ölçeklerin iyi bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Hair vd., 2010). Bilişsel tutum ölçeğine ait 11 ifadeden herhangi biri, Cronbach Alpha güvenilirlik analizinden kaldırıldığında toplam ifadeler üzerinden alınan güvenilirlik katsayısını düşürmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bilişsel tutum ölçeği mevcut haliyle kullanılmaktadır. Ekorekreatif tutum

ölçeğinin davranışsal tutum alt faktörüne ait ifadeler arası korelasyon yükleri hesaplanmıştır. Davranışsal tutum ölçek ifadeleri arasındaki korelasyon değerleri 0.30'un üzerindedir. Dolayısıyla güvenilirlik katsayısını hesaplamak ve araştırmaya devam etmek için mevcut ifadeler uygundur. Davranışsal tutum ölçeği Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 15 maddenin teste tabi tutulması sonucu 0.929 olarak belirlenmiştir. 0.70 üzerinde çıkan güvenilirlik katsayıları ölçeklerin iyi bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Hair vd., 2010). Davranışsal tutum ölçeğine ait 15 ifadeden herhangi biri, Cronbach Alpha güvenilirlik analizinden kaldırıldığında toplam ifadeler üzerinden alınan güvenilirlik katsayısını düşürmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla davranışsal tutum ölçeği mevcut haliyle kullanılmaktadır.

Ekorekreatif tutum ölçeğinin yakınsak (uyum) geçerliliğini belirlemek için bütünlük güvenilirlik (composite reliability) (CR) ve ortalama açıklanan varyans (avaraged variance extracted) (AVE) değerleri hesaplanmıştır (Fornell & Larcker, 1981; Bagozzi & Yi, 1988). Ekorekreatif tutum ölçeği alt faktörleri duyuşsal (0.918), bilişsel (0.919) ve davranışsal (0.929) tutumun bütünlük güvenilirlik değerleri 0.50'nin üzerinde olduğu (Anderson & Gerbing, 1988), böylelikle ölçeklerin içsel tutarlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duyuşsal (0.615) ve bilişsel (0.509) tutum ölçeklerinin AVE değerlerinin 0.50'nin bütünlük güvenilirlik değerlerinden düşük ve 0.50'nin üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan davranışsal (0.468) tutum ölçeğinin AVE değerinin 0.40 üzerinde olduğu tespit edilmiştir. 0.40 üzerinde olan AVE değerlerinin kabul edilmesi için CR değerlerinin 0.70'in üzerinde olması gerekmektedir. davranışsal tutum alt faktörünün CR değeri 0.70'in üzerinde olduğu için AVE değeri uyum geçerliliği için yeterli (Hair vd., 2010) bulunmuştur. Ayrıca duyuşsal ve bilişsel tutum alt faktörlerinin AVE değerleri 0.50 üzerinde ve bütünlük güvenilirlik değerlerinden düşük olduğu için uyum geçerliliğinin olduğu (Fornell & Larcker, 1981) sonucuna varılmıştır.

Ekorekreatif tutum ölçeği alt faktörlerinin iraksak (ayrım) geçerliliğini tespit etmek için ortalama açıklanan varyansın karekökü, maksimum paylaşılan varyans karesi (maximum shared variance square) (MSV) ve ortalama paylaşılan varyans karesi (avarage shared variance square) (ASV) değerleri hesaplanmıştır. Duyuşsal (0.627: 0.600), bilişsel (0.627: 0.581) ve davranışsal (0.573: 0.554) tutum alt faktörlerinin MSV değerlerine bakıldığında AVE değerlerinden düşük olduğu tespit edilmiştir. Alt faktörlerin ASV değerlerinin MSV ve AVE değerlerinden düşük olduğu tespit edilmiştir (Fornell & Larcker, 1981). Dolayısıyla ayrım geçerliliği şartlarından MSV ve ASV değerleri yeterli çıkmıştır. Ekorekreatif tutum ölçeğinin ayrım geçerliliğini belirlemek için son olarak ortalama açıklanan varyans karekökü hesaplanmış ve her bir alt faktörün diğer faktörler ile korelasyon skorlarından AVE karekök değerlerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ekorekreatif tutum alt faktörleri olan duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutumun ortalama açıklanan varyans karekökü değerleri alt faktörler arası korelasyon değerlerinde yüksek çıkmıştır. Böylelikle ölçeğin son ayrım geçerliliği şartı da yeterli görülmüştür.

Madde sadeleştirme süreci uyum ve ayrım geçerliliği değerleri hesaplandıktan sonra nihai haline ulaşmıştır.

Ekorekreatif tutum ölçeği duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç alt faktörden oluşmaktadır. Duyuşsal tutum alt faktörü 8 ifadeye, bilişsel tutum alt faktörü 11 ifadeye ve davranışsal tutum alt faktörü 15 ifadeye sahiptir. Araştırmanın bundan sonraki sürecinde tekrar test aşamasına (ölçek doğrulama) geçilmiştir.

4.2. Madde Doğrulama (Tekrar Test) Bulguları

4.2.1. Ölçüm Modeli Sonuçları

Ölçeklerin güvenilirlik katsayısının hesaplanması için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ve rho-A değerlerine bakılmıştır. Rho_A güvenilirlik katsayısının CA değerlerinden daha iyi sonuçlar verdiği göz önüne alınarak (Chin, 1998; Dijkstra & Henseler, 2015) ve değişkenler arası gözlenen korelasyon skorları yerine değişkenler arası yüklerle göre hesaplama yaptığı için (Demo vd., 2012) ayrıca hesaplaması yapılmıştır. Ölçeklere ait ifadelerin güvenilirlik katsayısının 0.70 üzerinde olduğu, böylelikle ölçeklerin iyi bir güvenilirliğe sahip olduğu (Hair vd., 2010) sonucuna varılmıştır (Bknz. Tablo 5). Ölçeklerin iç tutarlılığının hesaplanması için bütünlük güvenilirlik değerleri (CR) hesaplanmıştır. Ölçeklerin bütünlük güvenilirlik değerlerinin 0.60'ın üzerinde olduğu, ölçeklerin içsel tutarlılığa sahip olduğu (Bagozzi & Yi, 1988) sonucuna ulaşılmıştır (Bknz. Tablo 5). Ölçeklerin uyum geçerliliğini belirlemek için ortalama açıklanan varyans (AVE) değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerin ortalama açıklanan varyans değerlerinin CR değerlerinden küçük ve 0.50'nin üzerinde olduğu ve ölçeklerin uyum geçerliliğine sahip olduğu (Fornell & Larcker, 1981) sonucuna ulaşılmıştır (Bknz. Tablo 5).

Ölçeklerin gösterge güvenilirliğini belirlemek için dışsal gösterge yükleri hesaplanmıştır. Bu analiz ile aynı zamanda ekorekreatif alt faktörlerinin tekrar test aşamasında doğrulayıcı faktör analizi skorları elde edilerek, ölçeğin doğrulanması sağlanmaktadır. Ölçeklerin her birine ait gösterge yükleri 0.50'nin üzerinde (Kaiser, 1974) değere sahiptir (Bknz. Tablo 5). Ekorekreatif tutum alt faktörlerinden bilişsel tutuma ait "bilişsel2, bilişsel7, bilişsel8, bilişsel11" ifadeleri 0.50'nin altında gösterge yüküne sahip olduğu için araştırmadan çıkartılmıştır. Duyuşsal tutuma ait "duyuşsal5, duyuşsal6, duyuşsal8" ifadeleri 0.50'nin altında gösterge yüküne sahip olduğu için araştırmadan çıkartılmıştır. Son olarak davranışsal tutuma ait "davranışsal2, davranışsal4, davranışsal8, davranışsal13, davranışsal14" ifadelerin 0.50'nin altında gösterge yüküne sahip olduğu için araştırmadan çıkartılmıştır.

Araştırma modelinin gösterge yükleri açıklandıktan sonra model uyum iyiliği değerlerine bakılmaktadır. Smart PLS-SEM istatistik programında incelenen model uyum iyiliği değerleri ve kritik değerler Tablo 6'da detaylı olarak gösterilmektedir.

Araştırma modelinin ki kare değeri incelendiğinde 5144.919 olarak bulunmuş ve model uyumu için yeterlidir. Standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü değeri (Standardised Root Mean Square Residual-SRMR) 0.040 çıkmıştır. Bu değer 0.08'in altında olduğu için (Hu & Bentler, 1999) modelin iyi uyuma sahip olduğunu göstermektedir. Normlaştırılmış uyum indeksi değeri (Normed Fit Indices-NFI) 0.791 olarak çıkmıştır. NFI değeri kritik değerin 0,009

puan altında çıkmış ancak kritik değere oldukça yakındır. Bu bağlamda model için iyi uyum değeri olduğu söylenemese de araştırmaya devam etmek için (Byrne, 1994) yeterlidir. Ortalama hataların karekökü değeri (Root Mean Squared-RMStheta) 0.087 olarak hesaplanmıştır. Bu oran 0.12'nin altında olduğu için model iyi uyuma sahip olarak (Henseler vd., 2014) ifade edilebilir. Model uyum iyiliği için son olarak GoF değeri hesaplanmıştır. R² ve AVE değerlerinin ortalamasının çarpımı sonucu çıkan değer karekökünün alınması ile hesaplanan GoF 0.676 çıkmıştır. Elde edilen değer 0.36'dan büyük çıkmış ve böylelikle modelin iyi uyum gösterdiği (Tenenhaus vd., 2005) çıkarımında bulunulmuştur.

Ölçeklerin ayırım geçerliliğini test etmek için \sqrt{AVE} (Fornell Larcker kriteri) hesaplanmıştır. Değişkenler arası korelasyon yüklerinin her bir değişkenin AVE karekökünden düşük olduğu, böylelikle ayırım geçerliliğinin birinci aşamasını tamamladığı (Fornell & Larcker, 1981) görülmektedir (Bknz. Tablo 7). AVE karekökü ayırım geçerliliğinin sağlanması için tek başına yeterli olmamaktadır (Hair vd., 2019). Bunun için ayrıca Heterotrait-Monotrait Ratio (HTMT) değerleri incelenmektedir.

Ölçeklerin HTMT sonuçları analiz edildiğinde her bir skorun 1.00'in altında olduğu tespit edilmiştir. Ölçeklerin korelasyon skor ortalamasının geometrik ortalamasını yansıtan bu değerlerin 1.00'in altında olması değişkenler arası ayırım geçerliliğinin olduğunu (Voorhees vd., 2016) göstermektedir. Böylelikle ölçeklerin ayırım geçerliliği sağlanmıştır (Bknz. Tablo 8).

4.2.2. Yapısal Model Değerlendirme

Araştırmada kullanılan ölçeklerin çoklu bağlantı sorunu olup olmadığını belirlemek için Inner VIF değerleri hesaplanmıştır. Ölçeklerin InnerVIF değerlerine yönelik analiz bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki çoklu bağlantı sorununu ortaya koymak amaçlı yapılmaktadır. Her bir bağımsız değişkenin etki düzeyine bakıldığı bağımlı değişken üzerindeki Inner VIF değerleri 1-5 arasındadır. Bu bağlamda ölçekler arasında çoklu bağlantı sorunu olmadığı (Hair vd., 2017) tespit edilmiştir. Araştırmada ölçeklerin determinasyon katsayısına bakılmıştır. Determinasyon katsayısını hesaplamak için R² değeri incelenmiştir. R² değeri bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni ne kadar açıkladığını göstermektedir. Araştırmada ekorekreatif tutum ölçeği üç alt faktör olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda bağımsız değişkenlerin duyuşsal tutumu açıklama oranı 0.65, bilişsel tutumu açıklama oranı 0.75 ve davranışsal tutumu açıklama oranı ise 0.76 olarak tespit edilmiştir. Araştırma modelinde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki tahmini ilgi düzeyini belirlemek için Q² değeri hesaplanmıştır. Smart PLS-SEM istatistik programında "blindfolding" yöntemiyle ve çıkarma mesafesi (omission distance=d) 5-12 arasında, 7 olarak belirlenerek Q² değerleri hesaplanmıştır. Bağımsız değişkenlerin ekorekreatif tutum alt faktörlerinden duyuşsal tutuma tahmini ilgi düzeyi 0.46, bilişsel tutuma tahmini ilgi düzeyi 0.47 ve davranışsal tutuma tahmini ilgi düzeyi 0.45 olarak hesaplanmıştır. Q² değeri 0.02 ve üzerinde küçük, 0.15 ve üzerinde orta düzeyde ve 0.35 ve üzerinde olduğunda ise büyük tahmin gücünü (Sönmez-Çakır, 2020) işaret etmektedir. Bu araştırmada tüm bağımlı değişkenlere bağımsız değişkenlerin tahmini ilgi düzeyi katsayısı 0.35

Tablo 5. Araştırma Modeli Geçerlilik ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

<i>Ölçekler ve İndikatörler</i>	λ	<i>rho_A</i>	CR	AVE
<i>Çevresel Kaygı (CK) ($\alpha=0.81$)</i>		0.815	0.877	0.641
İnsanlar çevreyi tahrip edici şekilde kullanıyor	0.784			
İşler bugünkü gibi devam ederse, yakında büyük bir çevre felaketi yaşayacağız	0.823			
Doğanın dengesi çok hassas ve kolay bozuluyor	0.838			
Sahip olduğumuz özelliklerimize rağmen, halen doğanın kanunlarına maruz kalmaktayız *	0.755			
<i>Çevresel Bilgi (CB) ($\alpha=0.82$)</i>		0.825	0.876	0.586
Çevreye zarar vermeyen ürünler ve paketler satın aldığımı biliyorum.	0.740			
Geri dönüşüm hakkında ortalama bir insandan daha fazlasını biliyorum	0.733			
Katı atık sahalarında ortaya çıkan atık miktarını azaltan ürünleri ve paketleri nasıl seçeceğimi biliyorum.	0.819			
Ürün paketindeki çevresel ifadeleri ve sembolleri anlıyorum	0.743			
Çevre sorunları hakkında birçok bilgiye sahibim	0.788			
<i>Çevresel Farkındalık (CF) ($\alpha=0.78$)</i>		0.787	0.861	0.607
Kirliliğin halk sağlığı üzerindeki etkileri sandığımızdan daha kötü	0.727			
Önümüzdeki birkaç on yıl içinde binlerce türün nesli tükenecek.	0.788			
Mevcut kirlilik seviyelerinin dünyanın iklimini değiştirdiği iddiaları abartılıyor *	0.803			
Çevrenin korunması bana ve çocuklarıma daha iyi bir dünya sağlayacak	0.797			
<i>Çevresel İnanç (CI) ($\alpha=0.84$)</i>		0.848	0.887	0.566
Birçok kirlilik türü tehlikeli seviyelere yükseliyor	0.703			
Bazı canlıların nesli tükenme tehdidi altında	0.784			
Tarımda kimyasalların sürekli kullanımı çevreye zarar verecektir	0.761			
Yakın gelecekte bazı önemli kaynakların kıtlığı ortaya çıkacak	0.774			
Küresel ısınma bir sorun haline geliyor.	0.762			
Ozon incelmesi çevresel bir sorundur	0.730			
<i>Ekorekreatif Tutum</i>				
<i>Duyuşsal Tutum (EET) ($\alpha=0.90$)</i>		0.905	0.929	0.725
Ekorekreatif faaliyetlere katılmayı severim.	0.854			
Ekorekreatif faaliyetlere katılmak bana keyif verir	0.882			
Ekorekreatif faaliyetlere katılmak bana huzur verir.	0.865			
Ekorekreatif faaliyetlere katılmak eğlencelidir.	0.876			
Ekorekrea tif faaliyet alanlarında taşıma (fiziksel) kapasitesine uyulmaması gelecek nesiller için doğal alanların yok olması konusunda beni endişelendiriyor.	0.776			
<i>Bilişsel Tutum (EBT) ($\alpha=0.90$)</i>		0.907	0.926	0.641
Sorumlu yerel yönetimler ekorekreatif faaliyet alanlarındaki çöpleri düzenli olarak toplatması gerekmektedir.	0.764			
Ekorekreatif faaliyetlerin yapıldığı alanlarda yönlendirici levhalar olması gerekmektedir.	0.749			
Ekorekreatif faaliyetler gerçekleştirilirken bitki ve hayvanların korunması gerekmektedir.	0.830			
Ekorekreatif faaliyet hareketliliğini kısıtlaya bile hassas yapıya sahip doğal alanlar koruma altına alınmalıdır.	0.840			
Ekorekreatif faaliyetler ekonomik büyümeye katkı sağlar.	0.824			
Ekorekreatif faaliyet alanlarında ekonomik kazanç elde edecek diye insanların çevreye zarar verme hakkı yoktur.	0.811			
Ekorekreativistlere, doğal kaynakların bilinçli kullanımına yönelik eğitim verilmelidir.	0.780			
<i>Davranışsal Tutum (EET) ($\alpha=0.92$)</i>		0.928	0.939	0.608
Ekorekreatif faaliyet alanlarına giderken motorlu taşıt kullanmaktan kaçınıyorum.	0.736			
Ekorekreatif faaliyetlerimde kullandığım atıkları geri dönüşüm kutularına bırakmaya çaba gösteririm.	0.807			
Ekorekreatif faaliyetim esnasında yerde bulduğum çöpleri toplarım.	0.794			
Ekorekreatif faaliyetlerimde, korunan alanları kullanırken izin verilen alanda kalmayı tercih ederim.	0.780			
Ekorekreatif faaliyetlerimde organik yiyecek ve içecekler tüketirim.	0.789			
Ekorekreatif faaliyetlerimde geri dönüştürülebilir malzemeler (kullanılan araç-gereç, kıyafetler vb.) kullanırım.	0.743			
Ekorekreatif faaliyetlerimde bitki ve hayvanlara zarar vermemeye dikkat ederim.	0.788			
Ekorekreatif faaliyetlere katıldığım da çevreye duyarlı tesislerde (yeşil otel vb.) konaklamak isterim.	0.767			
Ekorekreatif faaliyetlerimde tükettiğim yiyecek ve içecekleri, alanda faaliyet yürüten yerel üreticilerden satın almak isterim	0.789			
Ekorekreatif faaliyetlerde çevreyi koruma konulu sosyal medya gruplarını (Facebook, Instagram, twitter, Linked in vb.) takip ederim.	0.797			

Tablo 6. Araştırma Modeli Uyum İyiliği Değerleri

Model Uyum İyiliği Ölçümleri	Skorlar	Kritik Değer
X ²	5144,919	-
SRMR	0.040	≤0.08
NFI	0.791	≥0.80
RMStheta	0.087	≤0.12
GoF	0.676	>0.36

Tablo 7. Ayrım Geçerliliği Analizi (\sqrt{AVE}) Sonuçları

No	Ölçekler	4	5	6	7	9	12	13
1	CB	0.765						
2	CF	0.609	0.779					
3	CI	0.686	0.655	0.763				
4	CK	0.652	0.623	0.669	0.801			
5	EBT	0.723	0.711	0.755	0.715	0.800		
6	EDT	0.756	0.700	0.744	0.734	0.788	0.779	
7	EET	0.667	0.679	0.699	0.661	0.699	0.742	0.852

CB= Çevresel bilgi, CF= Çevresel farkındalık, CI= Çevresel inanç, CK= Çevresel kaygı, EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum

Tablo 8. Ayrım Geçerliliği Analizi (HTMT) Sonuçları

	CB	CF	CI	CK	EBT	EDT	EET
CB							
CF	0.754						
CI	0.819	0.801					
CK	0.797	0.778	0.808				
EBT	0.836	0.842	0.860	0.832			
EDT	0.863	0.818	0.838	0.844	0.859		
EET	0.769	0.805	0.796	0.769	0.772	0.809	

CB= Çevresel bilgi, CF= Çevresel farkındalık, CI= Çevresel inanç, CK= Çevresel kaygı, EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum

üzerinde çıktığı için bağımlı değişkenlere yönelik tahmini ilgi düzeyi “yüksek” olarak değerlendirilmektedir. Araştırma modelinde tüm diğer bağımsız değişkenler çıkartılarak her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişkene tahmini ilgi düzeyini hesaplamak için q^2 katsayısı hesaplanmıştır. Her bir bağımsız değişkene ait tahmini ilgi düzeyi katsayısı hesaplandıktan sonra model Q^2 katsayısından çıkartılıp, $1-Q^2$ değerine bölünerek q^2 katsayısına ulaşılmaktadır. Yapılan analiz sonucuna göre, duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutuma; çevresel bilgi, çevresel farkındalık, çevresel inanç ve çevresel kaygı değişkenlerinin tahmini ilgi düzeyi orta (>0.15) düzeydedir. Araştırma modelinde yer alan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etki büyüklüğünü tespit etmek için f^2 değeri hesaplanmıştır. Her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi f^2 analizine göre ayrı ayrı hesaplanmıştır. f^2 değeri 0.02 ve üzerinde küçük, 0.15 ve üzerinde orta düzeyde ve 0.35 ve üzerinde olduğunda ise büyük etki gücünü (Cohen, 1988) işaret etmektedir. Duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutuma çevresel bilgi, çevresel farkındalık, çevresel inanç ve çevresel

kaygı değişkenlerinin düşük düzeyde etkisinin olduğu (>0.02) tespit edilmiştir (Bknz. Tablo 9).

Araştırma modelinde yapısal eşitlik modellemesine geçmeden önce bağımlı değişkenlerin sonuçlarına yönelik hata katsayılarının ortalama büyüklüğü incelenmiştir. Bu bağlamda PLSpredict analizi kullanılarak ortalama mutlak hata değeri (mean absolute error=MAE) hesaplanmıştır. bağımlı değişkenlerin MAE değerleri hesaplanarak modelin örneklem dışı tahmin gücü ortaya konmaktadır (Hair vd., 2019). Yapılan analiz sonrası elde edilen değerler Tablo 10'da gösterilmektedir.

Bağımlı değişkenlerden ekorekreatif tutum alt faktörleri duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutum ölçeklerinin PLS-MAE ve LV-MAE değerleri kıyaslandığında LV-MAE değerlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan Q^2 predict değerleri 0'dan yüksek çıkmıştır. Tüm bu değerlendirmeler neticesinde modelin tahmin gücünün yüksek olduğu (Hair vd., 2017) görülmektedir.

Tablo 9. Araştırma Modeli Etki Büyüklüğü Sonuçları

Ölçek	f^2			q^2			InnerVIF			Q^2	R^2
	EET	EBT	EDT	EET	EBT	EDT	EET	EBT	EDT		
EET										0.463	0.651
EBT										0.475	0.754
EDT										0.456	0.761
CB	0.022	0.072	0.016	0.271	0.276	0.207	2.629	2.629	2.629		
CF	0.033	0.024	0.041	0.249	0.299	0.299	2.398	2.398	2.398		
CI	0.048	0.029	0.032	0.214	0.219	0.227	2.889	2.889	2.889		
CK	0.016	0.035	0.010	0.281	0.289	0.242	2.600	2.600	2.600		

CB= Çevresel bilgi, CF= Çevresel farkındalık, CI= Çevresel inanç, CK= Çevresel kaygı, EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum

Tablo 10. Araştırma Modeli PLS Predict Analizi Sonuçları

Göstergeler	PLS				LV			
	RMSE ¹	MAE ¹	MAPE ¹	$Q^2_{predict}$ ¹	RMSE ²	MAE ²	MAPE ²	$Q^2_{predict}$ ²
EBT9	0.890	0.672	27.533	0.487	0.957	0.737	28.912	0.407
EBT6	0.881	0.687	26.839	0.484	0.948	0.740	28.193	0.403
EBT10	0.928	0.691	29.195	0.444	0.981	0.747	30.169	0.378
EBT4	0.852	0.654	24.616	0.497	0.913	0.711	26.611	0.423
EBT5	0.882	0.667	26.765	0.473	0.927	0.717	27.543	0.418
EBT1	0.930	0.707	28.810	0.435	1.004	0.779	31.068	0.342
EBT3	0.822	0.627	23.614	0.505	0.879	0.686	25.241	0.433
EDT15	0.857	0.671	25.381	0.513	0.893	0.686	25.131	0.472
EDT3	0.901	0.672	27.931	0.445	0.967	0.732	29.487	0.361
EDT5	0.878	0.675	25.726	0.438	0.925	0.716	26.970	0.377
EDT11	0.857	0.646	26.491	0.475	0.919	0.708	27.883	0.398
EDT12	0.921	0.693	28.991	0.448	0.972	0.744	30.010	0.386
EDT10	0.812	0.609	23.546	0.481	0.885	0.685	25.496	0.384
EDT6	0.895	0.697	26.386	0.410	0.962	0.753	28.182	0.320
EDT1	0.897	0.681	27.020	0.448	0.955	0.739	28.656	0.374
EDT7	0.872	0.687	25.304	0.434	0.901	0.714	25.600	0.396
EDT9	0.861	0.652	25.669	0.448	0.906	0.706	27.029	0.390
EET3	0.941	0.721	28.969	0.393	1.004	0.777	30.910	0.309
EET1	0.833	0.651	23.540	0.476	0.852	0.654	23.063	0.452
EET7	0.871	0.689	25.954	0.466	0.920	0.736	26.754	0.404
EET4	0.851	0.666	24.762	0.475	0.914	0.724	26.525	0.395
EET2	0.832	0.653	24.236	0.473	0.863	0.696	25.355	0.434

EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum

Araştırma modelinde yer alan değişkenlere yönelik ölçüm model ve yapısal model değerlendirmeleri gerçekleştirildikten sonra kısmi en küçük kareler yöntemi kullanılarak yapısal eşitlik modellemesi analizi yapılmıştır. YEM analizi sonuçları Tablo 11'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Çevresel kaygı ekorekreatif bilişsel ($\beta_{CK \rightarrow EBT} = 0.100$, $t=2.718$, $p<0.01$) ve davranışsal ($\beta_{CK \rightarrow EDT} = 0.149$, $t=3.787$, $p<0.001$) tutumu olumlu yönde etkilerken, duyuşsal tutumu ($\beta_{CK \rightarrow EET} = 0.094$, $t=1.818$, $p<0.001$) olumlu yönde etkilememektedir. Dolayısıyla H_{1b} ve H_{1c} hipotezleri kabul edilirken, H_{1a} hipotezi kabul edilmemiştir. Çevresel bilgi; ekorekreatif duyuşsal ($\beta_{CB \rightarrow EET} = 0.120$, $t=2.489$, $p<0.05$),

bilişsel ($\beta_{CB \rightarrow EBT} = 0.119$, $t=2.936$, $p<0.01$) ve davranışsal tutumu ($\beta_{CB \rightarrow EDT} = 0.212$, $t=5.508$, $p<0.001$) olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla H_{2a} , H_{2b} ve H_{2c} hipotezleri kabul edilmiştir. Çevresel farkındalık; ekorekreatif duyuşsal ($\beta_{CF \rightarrow EET} = 0.186$, $t=4.234$, $p<0.001$), bilişsel ($\beta_{CF \rightarrow EBT} = 0.140$, $t=3.585$, $p<0.001$) ve davranışsal tutumu ($\beta_{CF \rightarrow EDT} = 0.117$, $t=3.473$, $p<0.001$) olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla H_{3a} , H_{3b} ve H_{3c} hipotezleri kabul edilmiştir. Çevresel inanç; ekorekreatif duyuşsal ($\beta_{CI \rightarrow EET} = 0.179$, $t=3.872$, $p<0.001$), bilişsel ($\beta_{CI \rightarrow EBT} = 0.186$, $t=4.915$, $p<0.001$) ve davranışsal tutumu ($\beta_{CI \rightarrow EDT} = 0.142$, $t=3.503$, $p<0.001$) olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla H_{4a} , H_{4b} ve H_{4c} hipotezleri kabul edilmiştir.

Tablo 11. Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları

	Hipotezler	Beta (β)	\bar{x}	s.s.	t-değeri	p-değeri	Sonuç
H _{1a}	CK -> EET	0,094	0,094	0,052	1,818	0,069	Kabul edilmedi
H _{1b}	CK -> EBT	0,100	0,098	0,037	2,718	0,007**	Kabul edildi
H _{1c}	CK -> EDT	0,149	0,149	0,039	3,787	0,000***	Kabul edildi
H _{2a}	CB -> EET	0,120	0,120	0,048	2,489	0,013*	Kabul edildi
H _{2b}	CB -> EBT	0,119	0,118	0,041	2,936	0,003**	Kabul edildi
H _{2c}	CB -> EDT	0,212	0,211	0,039	5,508	0,000***	Kabul edildi
H _{3a}	CF -> EET	0,186	0,183	0,044	4,234	0,000***	Kabul edildi
H _{3b}	CF -> EBT	0,140	0,137	0,039	3,585	0,000***	Kabul edildi
H _{3c}	CF -> EDT	0,117	0,115	0,034	3,473	0,001***	Kabul edildi
H _{4a}	CI -> EET	0,179	0,181	0,046	3,872	0,000***	Kabul edildi
H _{4b}	CI -> EBT	0,186	0,185	0,038	4,915	0,000***	Kabul edildi
H _{4c}	CI -> EDT	0,142	0,142	0,041	3,503	0,000***	Kabul edildi

CB= Çevresel bilgi, CF= Çevresel farkındalık, CI= Çevresel inanç, CK= Çevresel kaygı, EBT= Ekorekreatif bilişsel tutum, EDT= Ekorekreatif davranışsal tutum, EET= Ekorekreatif duyuşsal tutum, $p < 0.001$ ***, $p < 0.01$ ** , $p < 0.05$ *

5. Sonuç ve Öneri

Bu çalışmada ekorekreatif tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği analiz edilmiştir. Ayrıca bu çalışma kapsamında geliştirilen ekorekreatif tutum ölçeğinin test ve tekrar test analizleri gerçekleştirilmiştir. Ekorekreatif tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliğini test etmek için çevresel kaygı, çevresel bilgi, çevresel farkındalık ve çevresel inanç değişkenleri ile birlikte bir araştırma modeli kurulmuş ve yapısal eşitlik modellemesinde analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda ekorekreatif tutum üç alt faktöre ayrılmıştır. Bu faktörler duyuşsal, bilişsel ve davranışsal tutum şeklinde adlandırılmıştır. Bu adlandırma ve ayrıştırma alanyazın dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde delfi tekniği, odak grup görüşmeleri, madde sadeleştirme (test) ve madde doğrulama (tekrar test) aşamaları sırasıyla yapılmıştır.

Ekorekreatif tutum ölçeği için delfi formları ve odak grup görüşmeleri sonucunda 15 duyuşsal tutum, 23 bilişsel tutum ve 29 davranışsal tutum maddesinden oluşan bir havuz oluşturulmuştur. Madde havuzu uzman görüşlerine sunulmuş ve yanlış anlam içeren veya anlaşılmayan ifadelerde düzeltmeler yapılmıştır. Madde havuzu 391 katılımcı üzerinden madde sadeleştirme analizine tabi tutulmuştur. Madde sadeleştirme analizleri neticesinde 7 duyuşsal tutum, 11 bilişsel tutum ve 15 davranışsal tutum ifadesi ile ölçek geliştirme sürecine devam edilmiştir.

Tekrar test aşamasında alanyazında tutum değişkeni ile ilişkili olan çevresel kaygı, çevresel bilgi, çevresel farkındalık ve çevresel inanç değişkenleri kullanılarak bir araştırma modeli oluşturulmuştur. Araştırma modeli üzerinden ölçek doğrulama analizlerine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda duyuşsal tutum 5, bilişsel tutum 7 ve davranışsal tutum 10 ifadeye düşmüştür. Yapısal eşitlik modellemesi analizleri toplamda 22 adet ekorekreatif tutum ifadesi ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre çevresel kaygının bilişsel ve davranışsal tutuma olumlu yönde etkisi olduğu bulgulanmıştır. Diğer yandan duyuşsal tutuma olumlu yönde anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Fujii (2006) çalışmasında çevresel kaygı ve çevreci tutum arasında bir ilişkiden bahsederken, Hartmann & Apaolaza-Ibáñez (2012) çevresel kaygının, tutumun bir öncülü olduğunu ifade etmektedirler. Bu çalışmada çevresel kaygının duyuşsal tutuma etkisinin çıkmaması bireylerin kaygı gütmelerinin duygusal değil rasyonel olmasından kaynaklanabilir. Zira doğanın tahribata uğraması insanların gelecekle ilgili kaygı oluşturması bilişsel bir sürecin ürünüdür. Araştırma sonuçlarına göre çevresel bilginin ekorekreatif tutuma olumlu yönde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle insanların çevrenin ne gibi tutum ve davranışlar sonucunda zarar görebileceğine yönelik bilgi düzeylerinin iyi olduğu ve bu bilgi düzeylerinin de tutumlarının gelişmesinde önemli bir etmen olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre çevresel farkındalığın ekorekreatif tutumu olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle insanların farkındalık düzeyleri çevreci tutum geliştirmelerinde önemli etmenlerden biridir. Son olarak çalışmada insanların çevresel inançlarının ekorekreatif tutuma etkisi incelenmiş ve olumlu yönde anlamlı bir etki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tutum temelde davranışsal inançlardan (Ajzen, 1991) oluşmaktadır. Dolayısıyla insanların inançlarının yoğunluğu doğrudan tutum gelişiminde önemli bir unsurdur.

Bu araştırma ekorekreatif tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca geçerlik çalışmasında tutum ile alanyazında en fazla ilişki içinde olan kaygı, farkındalık, bilgi ve inanç kalıpları kullanılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda tutum ile ilişkili olan başka değişkenler veya farklı ekorekreatif faaliyet grupları üzerinde araştırmalar gerçekleştirilebilir. Bu ölçek ile ekorekreatif alanına yönelik yapılacak olan araştırmalara ışık tutmak ve insanların tutumlarını anlamaya çalışmaya yönelik yapılacak çalışmalara destek olmak amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Abdi, H. (2003). Partial least square regression (PLS regression). *Encyclopedia for research methods for the social sciences*, 6(4), 792-795.
- Ajzen, I. (1991). The Theory Of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Ajzen, I. (1985). *From Intentions to Actions: A Theory of Planned Behavior*. İçinde, J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), Action Control, From Cognition to Behaviour, (ss. 11-39), Springer- Verlag Berlin Heidelberg.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitude and Predicting Social Behavior*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Alwitt, L. F., & Pitts, R. E. (1996). Predicting purchase intentions for an environmentally sensitive product. *Journal of consumer psychology*, 5(1), 49-64.
- Argan, M., (2016). *Boş Zaman ve Rereasyon Pazarlaması*. İçinde, S. Karaküçük (Ed.), *Rekreasyon Bilimi* (ss. 201-240). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological bulletin*, 103(3), 411.
- Bagozzi, R. P., & Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the academy of marketing science*, 16(1), 74-94.
- Banerjee, B., & McKeage, K. (1994). *How green is my value: exploring the relationship between environmentalism and materialism*. İçinde: C. T. Allen, ve D. R. John (Eds.), *Advances in consumer research* (ss. 147-152). Provo, UT: Association for Consumer Research.
- Bayram, A. (2017). *Rekreasyonel yerel parkların sahip olması gereken özelliklerin uzman görüşlerine göre belirlenmesi: Eskişehir ili örneği* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi.
- Berns, G. N. & Simpson, S. (2009). Outdoor Recreation Participation and Environmental Concern: A Research Summary. *Journal of Experiential Education*, 32(1), 79-91.
- Blake, D. E., Guppy, N., & Urmetzer, P. (1997). Canadian public opinion and environmental action. *Canadian Journal of Political Science*, 30, 451-472.
- Brown, P. (2016). The Benefits of Leisure and Recreation. *Journal of Park and Recreation Administration*, 34(4), 103-105.
- Burdge, R. (1961). *The development of a leisure orientation scale*. Columbus, OH: Ohio State University.
- Büyükköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Byers, P. Y., & Wilcox, J. R. (1991). Focus groups: A qualitative opportunity for researchers. *The Journal of Business Communication*, 28(1), 63-78.
- Byrne, B. M. (1994). *Structural equation modeling with EQS and EQS/Windows: Basic concepts, applications, and programming*. Sage Yayıncılık.
- Campbell, L. K., Svendsen, E. S., Sonti, N. F. & Johnson, M. L. (2016). A social assessment of urban parkland: Analyzing park use and meaning to inform management and resilience planning. *Environmental Science and Policy*, 62, 34-44.
- Chen, M., & Tung, P., (2014). Developing an extended theory of planned behavior model to predict consumers' intention to visit green hotels. *International journal of hospitality management*, 36, 221-230.
- Chin, W. W. (1998). The partial least squares approach to structural equation modeling. *Modern methods for business research*, 295(2), 295-336.
- Chin, W. W., & Todd, P. A. (1995). On the use, usefulness, and ease of use of structural equation modeling in MIS research: A note of caution. *MIS quarterly*, 19(2), 237-246.
- Chiu, Y.H., Lee, W., & Chen, T. (2014). Environmentally responsible behavior in eco-tourism: exploring the role of destination image and value perception. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(8), 876-889.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.
- Churchill Jr, G. A. (1979). A paradigm for developing better measures of marketing constructs. *Journal of marketing research*, 16(1), 64-73.
- Coan, R. W. (1959). A comparison of oblique and orthogonal factor solutions. *The Journal of Experimental Education*, 27(3), 151-166.
- Cohen, J. (1988). Set correlation and contingency tables. *Applied psychological measurement*, 12(4), 425-434.
- Cornwell, T., & Schwegler, C. (1995). *Ecologically Concerned Consumers and their Product Purchases*. İçinde: M. Polonsky ve A. Mintu-Wimsatt (eds.) *Environmental Marketing: Strategies, Practice, Theory and Research*. (ss. 119-153), New York: The Haworth Press.
- Cotgrove S. (1982). *Catastrophe or cornucopia: the environment, politics, and the future*. New York: Wiley.
- Crandall, R., & Slivken, K. (1980). Leisure attitudes and their measurement. İçinde: S. E. Iso-Ahoda (Ed.), *Social psychological perspectives and recreation* (ss. 261-284). Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- Çetinkaya, G. (2011). Türkiye'de rekreasyon alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi; 1985-2010 dönemi. *Sport Sciences*, 6(1), 13-24.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K., & Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4(1), 95-107.
- Demo, G., Neiva, E. R., Nunes, I., & Rozzett, K. (2012). Human resources management policies and practices scale (HRMPPS): Exploratory and confirmatory factor analysis. *BAR-Brazilian Administration Review*, 9(4), 395-420.
- Dietz, T., Stern, P. C., & Guagnano, G. A. (1998). Social structural and social psychological bases of environmental concern. *Environment and behavior*, 30(4), 450-471.
- Dijkstra, T. K., & Henseler, J. (2015). Consistent partial least squares path modeling. *MIS quarterly*, 39(2), 297-316.
- Dunlap, R., & Van Liere, K. (1978). The 'new environmental paradigm': A proposed measuring instrument and preliminary results. *Journal of Environmental Education*, 9(4), 10-19.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP scale. *Journal of social issues*, 56(3), 425-442.
- Ebreo, A., Hershey, J., & Vining, J. (1999). Reducing solid waste. Linking recycling to environmentally responsible consumerism. *Environment and Behavior*, 31(1), 107-135.
- Dieser, D.B., Edginton, C. R., Edginton, S., DeGraaf, D. (2006). *Leisure and Life Satisfaction: Foundational Perspectives*. Fourth Edition. New York: McGraw-Hill.
- Edmunds, H. (2000). *The Focus Group Research Handbook*, New York: McGraw-Hill.
- Fietkau, H. J. & Kessel, H. (1981). *Umweltlernen: Veranderungsmöglichkeiten des Umweltbewusstseins*. Modell-Erfahrungen (Koenigstein, Hain).

- Fishbein, M., & Ajzen I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, Mass.: Addison-Wesley.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research*, 18(1), 39-50.
- Fujii, S. (2006). Environmental concern, attitude toward frugality, and ease of behavior as determinants of pro-environmental behavior intentions. *Journal of environmental psychology*, 26(4), 262-268.
- Gibbs, A. (1997). Focus groups. *Social research update*, 19(8), 1-8.
- Gorsuch, R. L. (1990). Common factor analysis versus component analysis: Some well and little known facts. *Multivariate Behavioral Research*, 25(1), 33-39.
- Goss, J. D., & Leinbach, T. R. (1996). Focus groups as alternative research practice: experience with transmigrants in Indonesia. *Area*, 28(2), 115-123.
- Gudergan, S. P., Ringle, C. M., Wende, S., & Will, A. (2008). Confirmatory tetrad analysis in PLS path modeling. *Journal of business research*, 61(12), 1238-1249.
- Hair, J. F., Black, W. C., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & William, C. (1998). *Multivariate data analysis*, New Jersey.
- Hair, J. F. J., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis*, Seventh Edition Prentice Hall.
- Hair, J. F., Matthews, L. M., Matthews, R. L., & Sarstedt, M. (2017). PLS-SEM or CB-SEM: updated guidelines on which method to use. *International Journal of Multivariate Data Analysis*, 1(2), 107-123.
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., & Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European business review*, 31(1), 2-24.
- Han, H., Hsu, L. T. J., & Sheu, C. (2010). Application of the theory of planned behavior to green hotel choice: Testing the effect of environmental friendly activities. *Tourism management*, 31(3), 325-334.
- Han, H., & Yoon, H. J. (2015). Hotel customers' environmentally responsible behavioral intention: Impact of key constructs on decision in green consumerism. *International Journal of Hospitality Management*, 45(February), 22-33.
- Hartmann, P., & Apaolaza-Ibáñez, V. (2012). Consumer attitude and purchase intention toward green energy brands: The roles of psychological benefits and environmental concern. *Journal of business Research*, 65(9), 1254-1263.
- Henseler, J., Dijkstra, T. K., Sarstedt, M., Ringle, C. M., Diamantopoulos, A., Straub, D. W., ... & Calantone, R. J. (2014). Common beliefs and reality about PLS: Comments on Rönkkö and Evermann (2013). *Organizational research methods*, 17(2), 182-209.
- Hines, J. M., Hungerford, H. R., & Tomera, A. N. (1986). Analysis and Synthesis of Research on Responsible Environmental Behavior: A Meta-Analysis. *Journal of Environmental Education*, 18(2), 1-8.
- Hung, K., Sirakaya-Turk, E., & Ingram, L. J. (2011). Testing the efficacy of an integrative model for community participation. *Journal of Travel Research*, 50(3), 276-288.
- İslamoğlu, A. (2011). *Hamdi: Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- İslamoğlu, A. H., & Alniaçık, Ü. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Johnson, R. A., & Wichern, D. W. (2002). *Applied multivariate statistical analysis* (Cilt 5, Sayı 8). Upper Saddle River, NJ: Prentice hall.
- Kaiser, H. F. (1974). An index of factorial simplicity. *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kaiser, F. G. & Fuhrer, U. (2003). Ecological behavior's dependency on different forms of knowledge. *Applied Psychology*, 52(4), 598-613.
- Kaiser, F. G., Ranney, M., Hartig, T. & Bowler, P. A. (1999). Ecological Behavior, Environmental Attitude, and Feelings of Responsibility for the Environment. *European Psychologist*, 4(2), 59-74.
- Kalafatis, S. P., Pollard, M., East, R., & Tsogas, M. H. (1999). Green marketing and Ajzen's theory of planned behavior: a cross-market examination. *Journal of Consumer Marketing*, 16(5), 441-460.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon-Boş Zaman Değerlendirme*, Üçüncü Basım, Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Karaküçük, S. & Akgül, B. M. (2016). *Ekorekreasyon- Rekreasyon ve Çevre*, Gazi Kitap Evi, Ankara, 1. Baskı.
- Karaman, A. (1996). *Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve, Sürdürülebilir Turizm; Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım*, 19. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 93-114.
- Kellert, S. R. (1984). Urban American perceptions of animals and the natural environment. *Urban Ecology*, 8, 209-228.
- Kement, Ü. (2019). *Ecorecreation*, İçinde, İ. Yazıcıoğlu, Ö. Yayla, & A. Solunoğlu (Edt). Current Issues in Tourism and Hospitality Management. (ss. 238-241). SRA Academic Publishing, Litvanya.
- Kement, Ü. (2015). *Doğaya yönelik gerçekleştirilen rekreatif etkinliklerde tüketicilerin çevre dostu rekreasyon davranışlarının incelenmesi: kamping örneği*, Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Rekreasyon Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Keskin, U. & Bayram, A. (2019). Aylak Birey Davranışlarının Çağdaş Biçimi: Elektronik Aylaklık. *Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-24.
- Keskin, U. & Bayram, A. (2018). Rekreatif Aktivitelerin Tüketim Ürünleri Sınıflandırması Bağlamında Değerlendirilmesi *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 1-13.
- Kilbourne, W. E., Beckmann, S. C., & Thelen, E. (2002). The role of the dominant social paradigm in environmental attitudes: A multinational examination. *Journal of business Research*, 55(3), 193-204.
- Kilbourne, W., & Pickett, G. (2008). How materialism affects environmental beliefs, concern, and environmentally responsible behavior. *Journal of Business Research*, 61(9), 885-893.
- Kim, Y., & Han, H. (2010). Intention to pay conventional-hotel prices at a green hotel- a modification of the theory of planned behavior. *Journal of Sustainability Tourism*, 18(8), 997-1014.
- Kinnear, T., Taylor, J., & Ahmed, S. (1974). Ecologically concerned consumers: Who are they? *Journal of Marketing*, 38(2), 20-24.
- Kitzinger, J. (1995). Qualitative research: introducing focus groups. *Bmj*, 311(7000), 299-302.
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. (2002). Mind the Gap: Why Do People Act Environmentally and What Are the Barriers to Pro-Environmental Behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.
- Kruk, J. (2007). Lifetime physical activity and the risk of breast cancer: A case-control study. *Cancer detection and prevention*, 31(1), 18-28
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma yöntemleri*. Türkmen Kitabevi.

- Kvasova, O. (2011). Socio-demographic determinants of eco-friendly tourist attitudes and behaviour. *Tourism Today*, 11, 73–95.
- Laroche, M., Bergeron, J., & Barbaro-Forleo, G. (2001). Targeting consumers who are willing to pay more for environmentally friendly products. *Journal of Consumer Marketing*, 18(6), 503–520.
- Latif, S. A., Omar, M. S., Bidin, Y. H. & Awang, Z. (2013). Role of Environmental Knowledge in Creating Pro-Environmental Residents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 105, 866–874.
- Lee, M.-J., Kim, M.-L., & Kim, D.-J. (2006). An examination of the factor structure of the leisure attitude scale with sports-leisure participants. *The Korean Journal of Physical Education*, 45(2), 77–86.
- Leiserowitz, A., Maibach, E., Roser-Renouf, C., & Smith, N. (2011). *Global warming's six Americas*, May 2011. NewHaven, CT: Yale University and GeorgeMason University. Yale Project on Climate Change Communication. <https://www.climatechangecommunication.org/>
- Leitner, M. J. & Leitner, S. F. (2004). *Leisure enhancement* (3. Baskı). New York: The Haworth Press.
- Lewin, K. (1939). Field theory and experiment in Social Psychology: Concepts and Methods, *American Journal of Sociology*, 44(6), 868–896.
- MacCallum, R. C., Roznowski, M., & Necowitz, L. B. (1992). Model modifications in covariance structure analysis: the problem of capitalization on chance. *Psychological bulletin*, 111(3), 490.
- MacIntosh, J. A. (1993). Focus groups in distance nursing education. *Journal of Advanced Nursing*, 18(12), 1981–1985.
- Maloney, M. P., & Ward, M. P. (1973). Ecology: let's hear it from the people. An objective scale for measurement of ecological attitudes and knowledge. *American Psychologist*, 28, 583–586.
- Maloney, M. P., Ward, M. P., & Braucht, G. N. (1975). Psychology in action: a revised scale for the measurement of ecological attitudes and knowledge. *American Psychologist*, 30, 787–790.
- Manaktola, K., & Jauhari, V. (2007). Exploring consumer attitude and behavior towards green practices in the lodging industry in India. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19(5), 364–377.
- Mclean, D.D., Hurd, A.R. & Rogers, N.B. (2005). *Recreation and Leisure in Modern Society*, USA: Johns and Bartlett Publishers.
- Mclean, D.J., & Yoder, D.G. (2005). *Issues in Recreation and Leisure*. Ettnal Decision Making, USA: Human Kinetics.
- Milfont, T. L., & Duckitt, J. (2010). The environmental attitudes inventory: A valid and reliable measure to assess the structure of environmental attitudes. *Journal of environmental psychology*, 30(1), 80–94.
- Mobley, T. A. (2006). *Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreasyon ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki Rolü*. Yerel Yönetimler ve Sağlıklı Kentler Sempozyumu, 27 Nisan 2006, Eskişehir.
- Montano, D. E., & Kasprzyk, D. (2015). *Theory of Reasoned Action, Theory of Planned Behavior, and the Integrated Behavioral Model*. İçinde: K. Glanz, B. K. Rimer & K. Viswanath (Eds.). Health behavior: Theory, research, and practice, (ss. 95–124), John Wiley & Sons.
- Morgan, D. L. (1997). *Planning and research design for focus groups as qualitative research*, (2. Baskı), Sage publications.
- Mull, R. F., Bayless, K. G. ve Jamieson, L. M. (2005). *Recreational sport management*. Human Kinetics Champaign, IL.
- Nakip, M. (2008). *Pazarlama araştırmalarına giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Neulinger, J., & Breit, M. (1969). Attitude dimensions of leisure. *Journal of Leisure Research*, 1(3), 255–261.
- Nikolaeva, J. V., Bogoliubova, N. M., & Shirin, S. S. (2015). Ecological tourism in the state image policy structure. Experience and problems of modern Russia. *Current Issues in Tourism*, 21(5), 547–566.
- Nitzl, C. (2016). The use of partial least squares structural equation modelling (PLS-SEM) in management accounting research: Directions for future theory development. *Journal of Accounting Literature*, 37, 19–35.
- Nunnally, J. C. (1979). Psychometric Theory: 2. Baskı. *Applied Psychology Measurement*, 3, 279–280.
- O'Connor, R. E., Bord, R. J., & Fisher, A. (1999). Risk perceptions, general environmental beliefs, and willingness to address climate change. *Risk Analysis*, 19, 461–471.
- Orel, F. D. & Yavuz, M. C. (2003). Rekreasyonel turizmde müşteri potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 61–76.
- Özer, E. Z. & Çavuşoğlu, F. (2014). Rekreasyonel Bir Faaliyet Olarak Yerel Etkinliklerin Kırsal Turizme Etkisi. *International Journal of Science Culture and Sport 2*(Özel Sayı), 191–202.
- Paco, A., & Raposo, M. (2009). Green segmentation: an application to the Portuguese consumer market. *Marketing Intelligence Planning*, 27(3), 364–379.
- Page, S. J. & Connell, J. (2010). *Leisure an intruduction*. Edinburg: Prentice Hall.
- Parr, M. G. & Lashua, B. D. (2004). What is leisure? The perceptions of recreation practitioners and others. *Leisure Sciences*, 26(1), 1–17.
- Paykoç, F., & Ok, A. (1990). Delfi tekniği ile Türk eğitim sistemindeki bazı problemlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 14(75).
- Prayag, G., Dookhony-Ramphul, K., & Maryeven, M. (2010). Hotel development and tourism impacts in Mauritius: Hoteliers' perspectives on sustainable tourism. *Development Southern Africa*, 27(5), 697–712.
- Ragheb, M. G., & Beard, J. G. (1982). Measuring leisure attitude. *Journal of Leisure Research*, 14(2), 155–167.
- Ravand, H., & Baghaei, P. (2016). Partial least squares structural equation modeling with R. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 21(1), 11.
- Roberts, J. A., & Bacon, D. R. (1997). Exploring the subtle relationships between environmental concern and ecologically conscious consumer behavior. *Journal of Business Research*, 40(1), 79–89.
- Ryan, A. M., & Spash, C. L. (2008). *Measuring "awareness of environmental consequences": Two scales and two interpretations*. Munich Personal RePEc Archive MPRA Sayfa No. 101868.
- Schuhwerk, M. & Lefkock-Hagius, R. (1995). Green or nongreen? Does type of appeal matter when advertising a green product?. *Journal of Advertising*, 24, 45–55.
- Schultz, P. W. & Oskamp, S. (1996) Effort as a moderator of the attitude-behavior relationship: general environmental concern and recycling, *Social Psychology Quarterly*, 59, 375–383.
- Schultz, P. W., & Zelezny, L. C. (1998). Values and proenvironmental behavior: A five-country survey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 540–558.
- Sirakaya-Turk, E., & Gürsoy, D. (2013). Predictive validity of SUSTAS. *Tourism Analysis*, 18(5), 601–605.
- Sönmez-Çakır, F. (2019). Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) ve Bir Uygulama. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 5(9), 111–128.
- Stebbins, R.A. (2007). *A perspective for our time serious leisure*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of social issues*, 56(3), 407–424.

- Stern, P. C., Dietz, T., & Guagnano, G. A. (1995). The new ecological paradigm in social-psychological context. *Environment and behavior*, 27(6), 723-743.
- Tenenhaus, M., Vinzi, V. E., Chatelin, Y. M., & Lauro, C. (2005). PLS path modeling. *Computational statistics & data analysis*, 48(1), 159-205.
- Tez, Ö., Doğan, Ö., Yavaş, Ö., Erkaya, E., Tavazar, H. & Güzel, P. (2014). Yerel Yönetimlerde Serbest Zaman ve Rekreasyon Hizmetleri (İzmir İli Örneği). *International Journal of Science Culture and Sport*, 2(Özel Sayı-1), 511-524.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management*. Psychology Press.
- Torkildsen, G. (1992). *Leisure and Recreation Management*. London: E&FN.
- Ural, A., & Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Verloop, J., Rookus, M. A., van der Kooy, K. & van Leeuwen, F. E. (2000). Physical activity and breast cancer risk in women aged 20-54 years. *Journal of the National Cancer Institute*, 92(2), 128-135.
- Vlosky, R., Ozanne, L., & Fontenot, R. (1999). A conceptual model of US consumer willingness-to-pay for environmental certified wood products. *Journal of Consumer Marketing*, 16(2), 122-140.
- Voorhees, C. M., Brady, M. K., Calantone, R., & Ramirez, E. (2016). Discriminant validity testing in marketing: an analysis, causes for concern, and proposed remedies. *Journal of the academy of marketing science*, 44(1), 119-134.
- Walker, G. J., Deng, J., & Chapman, R. (2007). Leisure attitudes: A follow-up study comparing Canadians, Chinese in Canada, and mainland Chinese. *World Leisure Journal*, 4(49), 207-215.
- Webster, F.E. (1975). Determining the characteristics of the socially conscious consumer. *Journal of Consumer Research*, 2(12), 188-196.
- Weigel, R., & Weigel, J. (1978). Environmental concern: the development of a measure. *Environment and Behavior*, 10, 3-15.
- Williams, S. (2003). *Tourism and recreation*. London: Prentice Hall.
- Wong, K. K. K. (2013). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) techniques using SmartPLS. *Marketing Bulletin*, 24(1), 1-32.
- Yaşloğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yu, C.-P. S., Chancellor, H. C., & Cole, S. T. (2009). Measuring residents' attitudes toward sustainable tourism: A reexamination of the sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 50(1), 57-63.
- Zhang, Y., Cole, S. T., & Chancellor, C. H. (2014). Facilitation of the SUS-TAS application with parsimony, predictive validity, and global interpretation examination. *Journal of Travel Research*, 54(6), 744-757.